

ISSN 1509-9169

БЕЛЬСКІ ГОСТІНЭЦЬ

краязнаўча-
культурны
часопіс

нр 5
(40) 2009
год 12

BIELSKI HOSTINEC

СПІС ТРЕСІ

Okładka – Rodzina Grygoruków ze Zbucza na odpuscie w Szczytach, 1928

Крыж на Мельніцкім Гасцінцы	3
Юстын Юшкевіч і ягоныя ўспаміны	5
Wieś Zbucz i jej kultura muzyczna	23
II Wojna światowa w Bielsku Podlaskim we wspomnieniach Zachariasza Szachowicza	29
Ojciec Benedykt Telakowski – wybitny duchowny z Łosinki	41
Przypadek Ignacego Ochrymiuka	45
Пудляске Весіле	47
Студзіводы на мяжы вясны і лета. На фестывалі “Там по маёвай росі”	60
„Kryniczeńka” na festiwalu „Tam po majowuj rosi”	68
Фатаграфія з 1937 г. у агародах царквы св. Михаіла ў Бельску Падляшскім	70

Adres: ul. Leśna 13, 17-100 Bielsk Podlaski

tel.: 085 730 77 35, e-mail: dfionik@o2.pl

Redaktor naczelny: Doroteusz Fionik

Zespół redagujący: Walentyna Babulewicz (sekretarz redakcji),

Marek Chmur, Żaneta Rola, Michał Stepaniuk,

Tomasz Sulima, Dawid Gajko

Wydawca: Stowarzyszenie :Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach"

Projekt graficzne, skład: Drukarnia Vektor

ul. Mickiewicza 58/9b, Bielsk Podlaski

Nakład: 500 egz.

Zrealizowano przy wsparciu finansowym
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

ЗДАРСНІ

КРЫЖ НА МЕЛЬНІЦКІМ ГАСЦІНЦЫ

У апошніо нядзелю чэрвяня ля паўднёвага уезда ў горад Бельск-Падляскі быў асвечаны новы паклонны крыж. Ён узвышаецца на скрыжаванні дарог побач з лесам, які мясцовыя жыхары называюць Осушок.

Трэба сказаць, што крыж паўстай на месцы намоленым. Калясыці праваслаўныя жыхары Студзіводы (сёння прадмесце Бельска-Падляскага), каб аба-раніца ад страшнай эпідэміі нейкай хваробы, паставілі тут крыж. Мужчыны зрабілі яго за адзін дзень, а жанчыны за гэты час выткалі палатно, якім абвязалі перакладзіны свайго ахавальніка. Надзеі людзей спраўдзіліся - зараза адступіла. Рассказ пра чудоўнае выратаванне перадаваўся з пакалення ў пакаленне.

Першы крыж у памяць аб падзеі быў драўляны, а ў міжваенны час тут паставілі мураваны. У 1989 годзе ён быў адноўлены. А годам раней, дзякуючы намаганням сям'і Фіонікаў, тут з'явіўся невялікі дубовы крыж.

Ідэя ўстанаўлення новага крыжа ўзнякла два гады назад. Яго фундатарамі сталі сем'і бельскіх беларусаў Фіонікаў і Шымковічаў. З магутнага дуба зрабілі пасціканцавы крыж пяцімэтровай вышыні.

-Мы планавалі паставіць яго мінулым

летам, але справа запягнулася, - расказвае аўтар ідэі Дарафей Фіонік. - Сёння мы разумеем, што так і павінна было здарыцца - у Бога няма нічога выпадковага. Гэтай зімой, дзякуючы прыезду ў Гайнайку выставы берасцейскіх майстроў „Вандроўкі па Палесці”, я пазнайміўся з рэзыкам па дрэве Анатолем Турковым з Камянца.

Аказалася, ён мае вопыт афармлення паклонных крыжоў у сябе на радзіме. Пад час нашай размовы і ўзнікла ідэя даручыць яму выкананне дэкору. На пачатку мая Анатоль прыехаў у Студзіводы, дзе за некалькі дзён выразаў распісаніе Ісуса Хрыста, выяву працібнамучаніка Афанасія Брэсцкага, надпісы і арнаменты.

Анатоль Туркоў не ставіў мэту да-кладна капіраваць папярэднія ўзоры. Ён пераўтварыў стан-дартную канструк-цыю у сапраўдна арыгінальны твор, дзе аб'ёмныя эле-менты выходзяць прама з цела дрэва. А сувязным звязком з даунінай служыць надпіс: „Во время оно поставили люди студзиводскій

крест во избавление от заразы”.

Асвячэнне крыжа вылілася ў вялікае свята. Як расказаў Дарафей Фіонік, пасля нядзельнай літургіі з праваслаўнай Пакроўскай царквы да крыжа выйшаў хрэс-

ЗДАРСНІ

ны ход. Яго ўзначальвалі настаяцель храма а. Іаан Шмыдкі і бельскі благачынны а. Алявоніц Трафілюк. Урачыстая прапэсія прайшла больш за два кіламетры па стараўжытнаму Мельніцкаму гасцінцу, якім некалі

князі і каралі ездзілі з Бельска ў Берасце. На жаль, сам Анатоль Туркоў не змог пабываць на гэтай урачыстаці, бо быў вельмі заняты на абласным фестывалі сярэдневяковай культуры „Камянецкая вежа”.

Сумесная работа над стварэннем крыжа стала працягам падлясіска-палескіх культурных кантактай, якія дынамічна развіваюцца і выліваюцца ў самыя розныя формы супрацоўніцтва. Застаецца дадаць, што перад крыжам ціпер будзе маліцца ўсе, чый шлях будзе пралігачь калі яго, а таксама паломнікі, якія Мельніцкім гасцінцам накіроўваюцца на Святую гару Грабарку і манастыр у Яблачыне.

Людміла Бунеева ("Вечэрний Брест")

Фундатары крыжса дзякуюць асобам, якія ўдзельнічылі ў цым прыеме дапамаглі: Юрыю Андрэюку, Яну Федаруку, Яўгену Бароўскаму, Андрэю Кандрачоюку, Рыгору Ваўтонюку і іншым.

ГИСТОРЫЈА

ЮСТЫН ЮШКЕВІЧ І ЯГОНЫЯ УСПАМІНЫ

Род Юшкевічаў пражывае ад вякоў у беларускім сяле Збуч чыжкоўскай гміны. Адным з шанаваных прадстаўнікоў гэтага роду быў у XIX ст. Ермалай Юшкевіч, азед вядомага скрыпача Пятра Юшкевіча. У 1874 г. у сям'і Ермалая Іванавіча ды Ялены Пятроўны Юшкевіч нарадзіўся чарговы сын, якога чыжкоўскі бацюшка а. Павел Маркевіч ахрысціў Юстынам.

Хлопец рос шчасліва, а бацькі задбалі пра яго пачатковую адукцыю. Сярод аднагодкаў вылучаўся здольнасцю, што і было належна зауважана. Пасля заканчэння 15-ці гадоў Юстыну запрапанавалі вучыць азяцей і моладзь у збучанскай школе граматы. І так пачалася пяцігадовая практика настаўніка. У час канікулаў Юстын стараўся займець новы досьвед, дапамагаючы валасному пісару. Набытая практика паспрыяла Юстыну ўладкавацца пасля на працу пісарам у Арлянскую мяшчанскую управу, а затым сакратаром аднаго з натарыносай у Бельску. Гэта было ў 1894 г., калі Юстыну споўнілася 20 гадоў.

Натарынос, бачачы здольнасці хлопца запрапанаваў яму рыхтавацца да самастойнай натарыяльнай практикі. Прапанова была зймальная, але пазнейшы падзеі паўплывалі на змену распэння. Канчаткова, Юстын Юшкевіч уладкаваўся на працу чыноўнікам на жалезных дарогах. Спачатку была гэта станцыя Дзвінск, пасля Вільня і Маўруцы каля Коўна. З 1904 г. працаў памочнікам начальніка станцыі Лохаў каля Варшавы. Адсюль у 1914 г. быў перанесены на начальніка станцыі Алькенікі. Тут засталася яго вайна.

Юстын Юшкевіч заўёсды стараўся працаўваць на карысць грамадства, ў тым ліку сваіх аднасельчан. Маючы контакты з паставічыком усходнепрускага суперфосфата, накіраваў пэўную колькасць гэтага ўгнаення ў Збуч. Пераканаўшыся аб яго вартасці, у 1902 г. на ўсю кленіцкую воласць быў заказаны цэлы вагон суперфосфата. Юстын Юшкевіч паставаўся таксама перадаць у Збуч насенне адборнай пшаніцы для прaverкі. Праз некалькі месяцаў усе дзіваваліся – на полі Ермалая Юшкевіча пшаніца была ў рост чалавека, а ў суседзяў толькі па калена.

Працууючы на станцыі Лохаў Юстын займаўся адпраўкай сельскагаспадарчных

прылад. Таму і па스타раўся, каб аbstаляванне, м. інш. керат, веялкі, сеўнікі, сячкарні трапілі ў Збуч. Жыхары былі вельмі ўдзячныя яму за дапамогу, дзякуючы якой сяло Збуч стала адным з перадавых у бельскім павеце.

Пасля бежанства і палітычных змен, Юстын Юшкевіч застаўся ў Расіі. Працууючы ў Маскве, быў адным з галоўных спецыялістаў па жалезнадарожнаму транспарту ў краіне. І хаты працаўаў цяжка і ахвярна, жыў вельмі спіпла. У яго кватэр у сям'і пакояў, ужо ў 1918 г. без волі гаспадара засялілі пад 30 чалавек, што працаўжалася некалькі дзесяткаў гадоў. Гэта каштавала Юстына німала здароўя. Як пісаў у адным лісце з 1962 г. чыжкоўскім сваякам: „Цяпер я пенсіянер 88 гадоў, сур’ёзна хворы і разбіты, самі разумееце, чаму? Надзеямы на адкрыццё вакна і свежае паветра”. Відома, пад закрытым вакном і несвежым паветрам трэба разумець задушлівую сітуацыю ў тагачаснай краіне саветаў.

Уесь час, як толькі ўмовы дазвалялі, Юстын Юшкевіч стараўся трывалы кантакт з родным сялом. Тужыў бо за ім, а сабліва за Белавежскай Пушчай, куды ездзіў на водпусках да 1915 г. У згаданым лісце Юстын напамінае дзецям свайой пакойнай сястры Сафіі, каб паклапаціся паставіць на яе магіле дастойныя, мрамарны помнік. Успамінае, што і ён паставіў гэткі помнік на магіле сваіх бацькоў яшчэ да 1915 г. Ён і стаіць на чыжкоўскіх могілках да сёння.

Юстын Юшкевіч памёр у палове шасцідзесятых гадоў XX ст., некалькі гадоў да смерці спісаўшы ў Маскве книгу сваіх успамінаў. Частку яе друкуюць у мове арыгінала ў гэтым нумары. Экзэмпляр успамінаў захаваўся ў машынай пісе ў чыжкоўскай сям'і Юстына Юшкевіча. Документ павінен зацікавіць гісторыкаў-рэгіоналістаў, а таксама гісторыкаў чыгуначнага транспорту.

Дарыгей Фіёнік

ГИСТОРИЯ

Иустин Юшкевич Выдающиеся события и достижения в творческом труде

Вступление

Обращаюсь к Вам словами великого поэта: “Еще одно последнее сказание и летопись окончена моя”.

Мне 88 лет от роду. Непрерывный рабочий стаж 66 лет или 120: к пенсионному стажу с переработкой 36 лет, из них 5 лет учитель школы грамоты, 23 года непосредственно на железнодорожном транспорте от конторщика до начальника Отделения Службы Движения и 38 лет в хоз. Учреждениях по сбыту и транспорту. Ушел с работы на повышен-

ную пенсию в 1956 г. на 82 году, пенсию по старости получаю с 1934 г. – 27 лет, из них 22 года по 150 руб., пять лет с 1956 г. по 1961 г. по 624 руб. (62 р. 4с к.) месяц или по 1 рублю на человека в день.

Профсоюзный стаж с 1917 г. – 44 года, почти все время был отличником и ударником социалистического соревнования.

Воиновский стаж с 1958 г., плюс испытательный срок 9 месяцев (проверка Врачебной комиссии) в расчете, что мои глаза выпрявятся и я не буду членом ВОС, но расчеты не оправдались. К сожалению, зрение с каждым периодом ухудшается.

Происхождение: сын бедняка крепостного крестьянина с семьей в 10 человек при сплошной неграмотности в окружности сельского населения Белоруссии. По национальности русский.

Образование: окончил народное училище и городское училище, был принят в Свислочскую Учительскую Семинарию, но ушел сразу за неимением средств из-за сemyи в 10 человек. Держать экзамен и возвращаться домой мне 12-ти летнему мальчику пришлось пройти пешком по неизвестным

Юстин Юшкевич

дорогам в оба конца 140 км. За отсутствием денег и транспорта.

В советское время прослушивал Курсы Политехники. Прошел 2-х годичные курсы Академии планирования железнодорожных перевозок и др. дисциплины. Кроме того, повышал свою квалификацию чтением современной литературы, газет, журналов, пользовался радио, телевидением, регулярно посещал лекции, кино, театры.

На моем изживении находится жена Юшкевич Евгения

Владимира 77 лет, культурный, правдивый человек, домашняя хозяйка. Она является беззаветным моим другом и полезным помощником по совместному проживанию со мною в течение 57 лет. Твердо убежден в положительном ее влиянии в достижении многих успехов в служебных и общественных делах, которые изложены ниже. Кроме того, она своими разумными мероприятиями и заботой создала для наших двух дочерей нормальное условия здоровой жизни с применением посильного труда. Праздновали мы с нею золотую свадьбу 20 июня 1953 г. Ждем празднования бриллиантовой свадьбы.

На продолжении 66-ти летней служебной и общественной деятельности у меня превалировало желание быть в коллективе полезным членом общества и полезным работником на благо родины и народу, что усматривается из следующих фактов, в большинстве своем подтвержденных документами.

ОТРОЧЕСКИЕ ГОДЫ

Мои родители, бывшие крепостные крестьяне деревни Збуч Кленикской воло-

ГИСТОРИЈА

сти, Бельского уезда Гродненской губернии в 10 км от Беловежской Пущи по происхождению русские (хотя в Москве меня называли поляком).

Мой покойный дедушка при крепостном праве фамилию не имел, но его прозвище было Мацюк. Когда устанавливали фамилии ревизских душ, уже после освобождения крестьян (1861 г.) от крепостной зависимости, присутствующий здесь помешник по старому навыку распорядился дать дедушке фамилию Юппекевич, т.к. дедушка объелся "юшки", что значит кровь животного. Соседу велел присвоить фамилию Белевский, т. к. он украл у соседа белье и т.д.

Наша семья состояла из 10 человек, в том числе два родителя, два сына и две девочки от первой жены и два сына и две девочки от второй жены. Основной заработок родителей, как бы обеспечить жизнь такому большому семейству: четыре девочки были выданы замуж за местных крестьян, старший сын был выделен с избой и землей на отдельном участке родительской семьи, второй сын женился на стороне, в другой деревне. Я при помощи народного учителя пошел учиться и зарабатывать на себя самостоятельно, а младший сын остался хозяином после смерти родителей. Жизнь была очень трудная, хлеба хватало только до весны и время до уборки урожая семья жила впроголодь, т.к. скота было мало, удобрения тоже, земля-песок требовала навоза, урожай были слабые и никаких отхожих промыслов, чтобы заработать на хлеб, совершенно не было, крестьяне пеклись в своем собственном соку.

И несмотря на это, мой покойный отец Ермолай Иванович проявлял массу энергии по поднятию хозяйства, в частности, для своей семьи построил в 1880 г. чудесный дом с холодными пристройками, в котором я прожил отроческие и часть юношеских лет и который уцелел чудом от немецких захватчиков. Хорошо помню, как отец купил в Беловежской Пуще за 19 руб. лес на постройку указанного дома для проживания семьи в 10 человек, как с помощью соседей организовал подвозку строевого леса с Пущи домой на двух парных санях. Как производилась пилка бревен на стены и

доски моими старшими братьями Кузьмой и Леоном. Кроме того, неутомимый труженик мой отец построил для себя ветряную мельницу, построил также двум сыновьям по дому, сараям, и двум дочерям по сараю и амбару. От перенапряжения в труде он умер на 63 летнем возрасте. Таких тружеников я не вудел за всю свою жизнь. Вечная ему память и слава!

Скажу пару слов о моей матери Елене Петровне.

Как я уже сообщал, моя мать была второй женой моего отца. У нее было четверо детей: два сына и две девочки. Для младших малолетних девочек в летнее время, когда вся семья выходила в поле, я в возрасте 6-7 лет был нянькой. Нельзя сказать, чтобы эта моя работа няньки проходила нормально. Нас детей оставляли в холодной кладовой, там не было жарко и не было мух, роившихся в избе тысячами. В один из таких дней я заснул, а моя подопечная проснулась, пока не упала с коляски на пол и не разбила себе нос. Во втором случае мне почему то вздумалось всех курей, бывших на дворе, бросить в глубокий колодезь. Когда меня спросили, почему я это сделал, я ответить на этот вопрос не мог. В первом и втором случае моих художеств меня не били, повидимому, из-за слишком малолетнего возраста. В жизни от нас забияк ашим малолетним сетрам обиды не было. А вот у меня с младшим братом Ильей Ермолаевичем (ныне покойным) постоянно происходили драки, которые прекращались матерью. Удивительно, что впоследствии в наше возрастное время я с братом жила душа в душу, по-приятельски.

Покойная мать всех нас детей охраняла от наказания отцом, наказывающих нас малолетних по силе взрослого мужчины и неудивительно, это были обычаи крепостного права. Почему отец мог наказывать детей, тогда как помешник правильно или неправильно мог наказывать отца? Мать становилась между отцом и наказуемым, требовала переносить побои на нее, но детей не бить, чего она добивалась в совершенстве. Сама мать наказывала нас тряпичными завязками от передника, мы кричали, что больно, а сами были очень довольны получать легкие удары от любимой матери, как бы знали,

ГИСТОРИЈА

что потеряю ее молодую, энергичную работницу на 53 году от воспаления легких.

Вечная ей память, сгорела она в непосильном труде, в хлопотах, заботах о беспрепятственно любящих нас.

Из жизни своих отроческих лет хочу остановиться на эпизоде курения табака. Стайка мальчишек от 6-7 лет в количестве 6 человек на соломе в сарае, собранном в поле урожая, к нашему счастью и всех жителей деревни – за началом курения нас застала жена моего старшего брата, пришедшая с поля, чтобы покормить ребенка (вся семья была в поле), выгнала нас из сарая и доложила об этом вечером отцу, который был взбешен этим обстоятельством и наказал меня больно палкой. До сих пор я не курю и, по видимому, по этой причине живу.

КРЕПОСТНОЕ ПРАВО КРЕСТЬЯН И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЕ

В 1861 г., ровно сто лет тому назад было отменено крепостное право крестьян. Скажу несколько слов об этом праве, позорнейшем обычае грубо властвовать одному классу – преимущественно дворянам, бездельникам и тунеядцам над действительными тружениками села – крестьянами. Крестьянин 6 дней работал в неделю на помещика и только седьмой день – воскресенье на себя. Самодуры помещики издевались над своими крепостными; за малейший, по их мнению, проступок наказывали разными способами, до наказания розгами не только молодежь, но и стариков; продавали на сторону, ссылали на необитаемые земли и прочее. Такая отвратительная политика создавала унижение личности, отсутствие инициативы, отупение подвластных крестьян. Несмотря на то, что я родился после освобождения крестьян через 14 лет, мое отрочество и часть юности прошли под гнетом крепостничества.

МОЕ ВПЕЧАТАЛЕНИЕ ОТ БЕЛОВЕЖСКОЙ ПУЩИ

Возникает вопрос, что из себя представляет Беловежская Пуща? Ответ: находящийся от нашей Белорусской деревни в 10 км, первый в мире строевой лес из столетних аубов, сосен, елей и прочих ценных пород, занимает пространство в длину около 300 км и в ширину около 100 км, населенный зубрами (единственными в мире), лосями, оленями, боровами и прочими животными.

В протекающей речке Лесная кипела рыба, которую ловить не приходилось, а брать руками сколько нужно. Неудивительно, что царь присвоил себе эти богатства, назвал Пущу удельным ведомством и ежегодно осенью проезжал около нашей деревни в карете вместе с приближенными на 2-3 месяца на отдых.

Случилось так, что в этой Пуще был выделен сенокос при реке Лесной на балоте нашему Сельскому обществу. Косить траву собирались все общество деревней в один день и в один час, почему – не знаю. Обыкновенно меня, семилетнего мальчика брали в Пущу с тем, чтобы я на лошади верхом проехал обратно домой (дорогу знала лошадь), оставив трудоспособных в Пуще. Мышка, комары нападали на людей и лошадей – последние от укусов приходили в беспомощность, а потому нас старались как можно скорее отправить домой. Пуща своей величественностью производила на меня неизгладимое впечатление, за всю жизнь я ничего подобного не видел. Пуща подкармливала население соседних деревень, как-то: лесом, бесплатно дровами, выделенным сенокосом, грибами и проч., но одновременно она являлась источником обеднения тех же крестьян. Помню, как в одну из летних ночей в отлучке всей семьи на сенокос в Пуще, злоумышленники сломали замок в лошадином сарае и похитили пару молодых лошадей, являющихся основным подспорьем в сельском хозяйстве. Занимались воровством лошадей в деревне посторонние воры, по указанию местных воров. Для выявленных воров существовал закон высылки их из деревни в Сибирь на поселение, но это, как правило, производилось слишком поздно, когда вор наделал много зла.

В каждый мой приезд к родителям в д. Збуч, я с младшим покойным братом Ильей Ермолаевичем посещали село Беловеж, где находилась в то время знаменитая картинная галерея не только русских, но и заграничных художников. Кроме того, хотя снаружи любовались царским дворцом, работами знаменитых итальянских мастеров, каждый раз посещения Пущи с ее великолепной усадьбой производило на нас огромное впечатление и оставалось в памяти на долгое время.

ГИСТОРИЯ

Но вот, вечный наш враг – немец, в I Империалистическую войну, добравшийся до такого ценного материала и за время войны сосредоточив все силы, вырубил лес и утащил к себе 85% леса Беловежской Пущи, что в переводе на деньги равняется многим миллиардам рублей, заплатив нам уничтожением нескольких миллионов человек наших соотечественников и сейчас собирается в поход на жизненное пространство Польши и Белорусских земель, но не бывать этому. Если враг человечества поднимет меч на нас, то и сам погибнет.

КАК Я БЫЛ ЛЕТЧИКОМ

1883 г. Ежегодно в Белоруссии в конце марта или в начале апреля, когда земля пробуждается от зимней спячки, ожидают в воде лягушки (лакомственное блюдо аистов), в лесу раздается щелканье соловья, появляется пара аистов в свое прошлогоднее гнездо, укрепленное на бороне крыши нашего сарая, усовершенствованное супругами аистов для житья их детей и их самих.

Отец Григорий Юшкевич

ГИСТОРИЈА

ки, разные кусты и проч. в гнездо, а аистиха с большим трудолюбием и настойчивостью устраивала гнездо для жизни будущих детей. Кормиться нашим гостям было чем, так как вблизи располагалось большое болото, населенное лягушками и прочими обитателями болота с неисчерпаемым запасом воды от мощного находящегося здесь родника.

У нас шести сорванцев созрела мысль, почему аисты могут свободно и я бы сказал красиво летать, а мы мальчишки не можем. В результате этого суждения было принято решение, чтобы эту мысль я претворил в жизнь. Экспромтом было связано крепко два снопа абмоловенной крепкой соломы, привязанные к двум моим рукам. Я сейчас же забрался на сруб сарая и под хохот и одобрения оставшихся внизу мальчишек, замахал снопами (крыльями) и бросился вниз. Энергичная моя работа взмахивания крыльями сначала не дала ожидаемых результатов и я под смех мальчишек упал на землю на мягкие места, без каких-бы то ни было повреждений тела. Родитель, узнав об этом, здорово всыпал мне и запретил заниматься продолжать опыт полета, неудавшийся при первом его применении.

ЮНОШЕСКИЕ ГОДЫ ДО РЕВОЛЮЦИИ

С 1889-1894 г. работал учителем школы грамоты, т.е. 5 лет. В осень 1889 года были организованы в деревнях в помощь школам церковно-приходским, школы грамоты. Я был приглашен учителем с оплатой по 5 копеек за ученика в сезон с 15 октября по 1 апреля с вознаграждением: стол и квартира за очередное обучение в доме родителей ученика. Состав учеников – 30-35 человек разного возраста от 8 до 20 лет, совершенно неграмотных отроков и юношей. Несответствующий возраст пятнадцатилетнего учителя и двадцатилетнего ученика, ставившего себя умнее учителя, создавали ненужные прения, и несмотря на все это, отсев учеников был единичным за год. По выходе из школы грамоты ученики пристраивались в Народную школу и таким порядком они повышали свою грамоту.

В свободное каникулярное время от занятия учителя (с апреля по октябрь) пас скот помощника – 2 года, замещал письмоводителя волостного писаря в своей волости. Одно

лето на его столе и квартире с дотацией 5 рублей в месяц. И в качестве практиканта у нотариуса – два года с предоставлением квартиры и стола и дотацией 10 рублей в месяц.

РАБОТА В ОРЛЯНСКОЙ МЕЩАНСКОЙ УПРАВЕ В ДОЛЖНОСТИ ПИСЬМОВОДИТЕЛЯ

Вся работа Управы заключается в выдаче паспортов уроженцам местечка Орля Гродненской губернии, разъехавшихся в соседние губернии, города и села на зароботки. Здесь моя зарплата выражалась в 15 рублях в месяц. Квартира и стол за мой счет.

В один из прекраснейших летних дней мой руководитель член Управы Шапиро не явился на работу, и неизвестно пропал. Так как его жена с семьёй малолетними детьми осталась без всяких средств к существованию, этот вопрос заинтересовал всех жителей местечка. Впоследствии выяснилось, что Шапиро подложно застарховал себя на сумму 10.000 руб. вместо фактически большого, умершего в больнице под фамилией Шапиро. После смерти подложно застархованного Шапиро, живой Шапиро явился в казначейство за получением страховой премии, где ему сообщили, что его арестуют при получении денег. Это грозное предупреждение заставило его бежать в Америку, оставив в бедственном состоянии свою семью из 7 человек. В Америке он поступил в прачечную, где вначале пожег себе руки. Примерно через 4 месяца он начал присыпать помошь семье, тогда безисходное горе семьи прекратилось. Дальнейшая участь этой семьи мне неизвестна.

КАЗУСЫ КРЕСТЬЯНСКОГО ВОЛОСТНОГО СУДА

1890 г. Во время летних каникул учителя с апреля по сентябрь включительно я был освобожден и на это время меня приглашали временно занимать должность помощника Волостного писаря в местечке Орля Гродненской губернии. Волостной писарь был пожилой человек, неряшлиwy в поведении с крестьянами и беспробудный пьяница, на что требовались немалые средства. Дела волостного правления немудреные и я их осуществлял по здравому смыслу сам и никто от этого не страдал. А вот в волостном суде я наткнулся на неразрешимые вопросы

ГИСТОРИЈА

споров крестьян во владении наделом земли, домашними постройками, скотом и пр. Было установлено, что волостной писарь пристрастно относился к решению судебных дел и имея неограниченный авторитет, в liaj на троих неграмотных заседателей Волостного Суда, по моему юношескому понятию, навязывал неправильные решения, что меня оскорбляло до глубины души и я составлял решения Суда в таком виде, в каком мне было приказано. Существовало категорическое требование, чтобы в каждом протоколе Волостного Суда, перед выносом решения должно быть оговорено “Сторонам предложено помириться, но к такому сторонам не пришли”. О существовании такого требования мне известно не было и этой оговорки я не далал в решении Суда, почему все решения суда съездом Мировым Посредников были отменены и переданы на новое разбирательство.

В этом деле оказался виновным сам писарь, который должен был заметить такую грубую ошибку подписывая решения и не читая его. Я лично был рад такому обстоятельству, что неправильные решения отменены по формальным причинам и справедливость полностью восторжествовала.

МОЯ ТРАГЕДИЯ ПРИ РАБОТЕ У НОТАРИУСА

В конце лета 1894 года, я, юноша 20 лет был приглашен на работу в качестве письмоводителя Нотариуса нашего уездного города Бельска. Здесь я был материально обеспечен содержанием, квартирой и столом, нотариус-помещик любил меня за честную работу, отличный почерк и поведение, заявил, чтобы я изучил основательно X том гражданского Кодекса, после чего при его руководстве и участии, я должен выдержать в Окружном Суде в Губернском городе Гродно экзамен на нотариуса на право занятия этой должности в одном из маленьких городов Гродненской губернии.

Случилось так, что поздней осенью моего нотариуса из тихого захудалого гор. Бельска перевели в г. Белосток с высоко развитой промышленностью, торговлей опередившего в этой части губернский город Гродно. Предстояла усиленная работа Нотариальной конторы по оформлению купчих крепостей на продажу недвижимости,

разных торговых сделок, протестов векселей и проч. В чайнике улучшения материальных условий, у нас всех во главе с нотариусом поднялось настроение.

Перевозку всего имущества, в том числе и драгоценностей нотариуса было поручено осуществить мне. Для рациональной перевозки было решено нанять десять крестьянских подвод из нашей деревни и под ответственностью и руководством моего отца совершить перевозку гужем расстоянием 5 километров из Бельска в Белосток. Все имущество мною и людьми нотариуса было упаковано, обвязано веревками, драгоценности из бриллиантов, нескольких золотых часов, разных безделушек на несколько тысяч рублей, были заложены на дно одной из тумбочек от 7 столов в количестве 28 тумбочек с карандашной неясной пометкой, где лежали драгоценности.

Крестьяне при наступлении темноты отправились к месту назначения с расчетом покрытия расстояния в 50 км в Белосток к утру.

Нотариус с обслуживающим персоналом и мною отправились поздно ночью по железной дороге и прибыли на место в 4 ч. утра. Пришлось дожидаться обоза крестьян с имуществом до 11 час. утра, что очень беспокоило весьма нервного хозяина. По объяснению крестьян грунтовая дорога оказалась песчаная, размытая осенними дождями и он несколько раз вынужден был останавливаться для отдыха людей и лошадей. Просьба крестьян оплатить тяжелый труд хозяином не была удовлетворена и они оставили нас с возмущением на его несправедливость.

Как я уже сказал, что драгоценности хозяина при его согласии и присутствии были положены на дно одной из намеченной тумбочки от семи письменных столов. При разгрузке первых тумбочек, неопознанных нами, ценностей не оказалось. Хозяин, не ожидая вскрытия всех тумбочек, заявил мне в лицо, что крестьяне опоздали с венцами не от плохой дороги, а от того, что искали драгоценности, чтобы их похитить.

После этих слов, мне, честному юноше, да и труженику отцу, пожилому авторитетному человеку стало так тяжело, что не хоте-

ГИСТОРИЈА

Дорожная сторожевка на шоссе коло Збуча, к. 1910

лось жить, но окружающие люди успокоили меня, так как большинство тумбочек еще не было разгружено. И какое же было мое счастье, когда при вскрытии остальных тумбочек – в одной из них оказались полностью все драгоценности. Хозяин-нотариус при отсутствии всех людей трижды извинился передо мною и несколько раз попцеловал.

Создавшееся положение разрешило вопрос о том, что мне с нотариусом не по пути. Создалось непреодолимое желание освободиться от зависимости одного человека и работать только в коллективе. По глубокому анализу и проверке фактов я подал в десять управлений железных дорог прошение о предоставлении мне работы, которая была предоставлена Управлением Северо-Западных железных дорог на станции Двинск товарным канторщиком, куда я и уехал через 4 месяца после данного инцидента.

Задержка назначения на работу была вызвана проверкой жандармерией моей личности. Вспоминая данную мою трагедию, имевшую место 66 лет тому назад у первого неуравновешенного и подозревавшего всех во всех кознях человека, хочу

обратить внимание слушателей, насколько было тяжело работать в этих условиях неискушенному юноше – безупречному крестьянскому парню.

ПЕРВЫЙ ГОД РАБОТЫ НА СТАНЦИИ ДВИНСК ТОВ. С. ПЕТЕРБУРГСКО- ВАРШАВСКОЙ ЖЕЛ. ДОРОГИ

1895 г. Согласно поданному заявлению

Управление дороги назначило меня конторщиком ст. Двинск товарн. на оклад 32 руб. 50 коп. в месяц. Назначение, билет на проезд и багаж на перевозку привез около-лочный надзиратель прямо в контору нотариуса Поповского в Белосток в феврале 1895 г. Не зная в чем дело, Нотариус очень волновался, полагая, что меня пришли арестовывать. Когда же он увидел, что мне вручили документы на проезд в Двинск для работы на жел. дор. – вспылил и заявил, что он меня не отпустит. После категорического разъяснения надзирателя, что я вольный человек, стал уговаривать меня работать в конторе. Я не забыл нанесенные мне и моему отцу обиды, подозрения нас в краже золота и драгоценностей, и настойчиво отказался от прелести работы с ним, попрощался и ушел.

ГИСТОРИЈА

В Двинске я начал с азбуки железнодорожного дела. Сначала месяц работал по оформлению документов на прием грузов, второй месяц тех же документов на выдачу товаров. Затем перешел в пакгаузную работать по сортировке перегрузки мелких грузов на Ригу один день, второй день по сортировке грузов на Вильно и Петроград. Когда я был основательно подкован в этих операциях, ровно через год я был переведен с повышением на должность приемщика ст. Вильно с тем же окладом плюс казенная квартира.

По прибытии на станцию Двинск тов., в тот же день работы, коллектив работников этой станции потребовал вступления меня в товарищество. Я без зазрения совести потребовал вступления на это и отпустил большее того, чем должно было. В результате 50 участвовавших в пирушке на следующий день не явились на работу. Узнав об этом, Нач. Ст. Чапов очень сердито предупредил меня, что при повторении будет наложено на меня взыскание. Я вынужден был выйти из товарищества. Взамен я 21 летний парень подружился, как говорят, навек с одним земляком однолетком, таким же канторщиком, как и я, с которым мы спали на одной койке, ходили в гости, где были молодые девицы только вдвое, пили немного и то только по необходимости, а пели так, как никогда в жизни. Приходили с пением вместо, зравствуй, и уходили с ним вместо до свидания. Остались с ним закадычными друзьями на всю жизнь до его смерти.

Ценным напом другом, облагораживающим наше поведение, оказавшимся на свободе молодых людей, ухаживающих за нами, как родными детьми, была квартирная хозяйка Бугрова Е. Ф., женщина 60 лет с внучкой 14 лет. Мы не имели права знакомиться с людьми того дома, семья которого не соответствовала ее взглядам на наше знакомство. Но мы ее любили бесконечно, приносили цветы, вывозили в театр, выезжали за город, праздновали ее именины и день рождения и без конца пели. Год проведенный мною в Двинске считаю одним из счастливых в моей жизни. Неудивительно, что она вместе с моим товарищем, неоднократно писала меня в Вильно, з затем Ло-

хов, что крайне меня радовало и укрепляло нашу общую дружбу и любовь, о которых вспоминаю с величайшим наслаждением.

ОРГАНИЗАЦИЯ ДРАМКРУЖКА И СКАНДАЛ ЦАРСКОГО ОФИЦЕРА В Г. ДВИНСКЕ

1895 г. а) Хочется поделиться со слушателями об инциденте с гр. Манорниковой. Силами общественности молодых людей, был образован драматический кружок под руководством молодой и одаренной сестры машиниста тов. Манорниковой. Для проведения работ была снята загородная усадьба, огороженная с одной стороны домом, с другой сараев и с двух сторон досчатым высоким забором. Высокое дарование Манорниковой создавало популярность кружка и привлечение слушателей с избытком. Манорникова — наша соседка по домам, была знакома с нами и раньше. В один из летних вечеров, при выходе из театра одновременно с Манорниковой, я и мой товарищ взяли ее под руки, чтобы сопровождать до дому. Не отошли мы несколько шагов, как появился перед нами вооруженный офицер, который нахально забрал Манорникову с ея согласия и мы остались ни при чем. Когда мы пришли домой и сказали об этом своей хозяйке (напей маме) Евгении Федоровне, та возмутилась и потребовала от нас прекращения всякого с ней знакомства. Мы это немедленно сделали и в знак протеста вместе с прочими обиженными товарищами вымазали лаком ее ворота (позор девицы).

Стремление к женитьбе моей. Посещение меня в Вильно и Лохове с целью выдачи замуж своей внучки

1897 г. Здесь в Двинске на квартире протекала наша жизнь в состоянии сердечных забот нашей мамы Евгении Федоровны за нами и мы ни в чем не нуждались и дружили с нею, как с любимой матерью. Весной 1895 г. меня перевели на повышение на ст. Вильно. Она вместе с товарищем посещала меня в Вильно два раза. Чтобы закрепить мою дружбу с прибывшими гостями, мы посетили театр, ездили в Кальварию, были на Гедиминовой горе и т.п. Я их развлекал до упаду. Дружба наша цементировалась и я решил, что никогда не нарушится. Но последующие события опровергли мое предположение. С переводом меня в Лохов,

ГИСТОРИЈА

мама забирает свою внучку и приезжает ко мне с нею на две недели з заявлением, что она выдает ее замуж за меня, дает приданое с мясной лавкой и одну тысячу рублей. Я не был готов к таким высоким обязанностям и отказался от женитьбы. Мама с невестой уехали ни с чем.

В) В 1897 г. в Вильно я был приглашен жить на квартире у моего непосредственно-го начальника, товарного кассира Штраля, являющегося со своим братом совладельцем первой в городе кондитерской, в которой работала касириром сестра их со средним образованием, очень интересная особа, но с физическим недостатком зрения (косила). По прошествии житья в их семье, около полутора лет, я заметил по поведению членов семьи, что решено меня женить на указанной особе. Я настойчиво заявил хозяину, что мое пребывание в их семье меня очень стесняет и просил разрешения переехать на жительство к товарищу по работе, разорившемуся князю Мосальскому и таким порядком я остался свободным от этой женитьбы.

РАБОТА НА СТ. ВИЛЬНО В ДОЛЖНОСТИ ПРИЕМЩИКА

1896-1899 г. Как я уже отмечал, из Двинска на ст. Вильно меня перевели с повышением без моего согласия. В Двинске провожали товарищи, а в Вильно никто не встречал. Двинские товарищи дали мне направление к работнику ст. Вильно с тем, что я буду иметь у него стол и квартиру. К моему сожалению, этого не случилось. Здесь я застал пьянство, разгул не в моей природе. В следующий день представления Начальнику станции после бессонной ночи, по-видимому, я не произвел с первого раза по указанной причине должного впечатления.

Хочу обрисовать ст. Вильно. Как известно, эта станция стоит на стыке в направлении Ленинград, Верхнеболого, Варшава, Брест, Киев, Москва и неудивительно, что каждый день от 8 до 10 часов утра и от 7 до 9 часов вечера имели скрещение до 11 пассажирских поездов с десятками тысяч пассажиров. Одновременно напряженный наплыв товарных поездов, создавали этой станции первоклассное значение.

Мне дали возможность в течение первого года работы ознакомиться с товарными операциями по приему и выдаче грузов. На

втором году моей работы Начальник станции поручил мне ведать разрешением претензий с клиентурой и ведение дел личного состава станции в количестве 500 человек рабочих и служащих станции.

По второй части работы с людьми и применения правил к ним, я был подготовлен по работе в Волостном Правлении и у Нотариуса практикой, поэтому это дело провел правильно, к удовольствию как начальника станции, так и рабочих и служащих.

Отличное ведение станционных дел, я заслужил у начальника станции и коллектива поощрение и благодарность, объявленные в приказе.

В конце 1899 года были получены новые завышенные сметы на 1900 год почти на 100% больше существующего личного состава рабочих и служащих станции.

По получении этой сметы начальник станции заявил, что я буду назначен на одну из новых должностей, как вполне заслуживающий это повышение. В действительности этого выполнить не мог, так как у него не было подготовленного заместителя на мое место, кроме того, к концу февраля были заполнены все штаты.

При этих условиях даже при искреннем желании он был не в состоянии удовлетворить обещанного в отношении моего повышения. Я революционно стал добиваться своего. Отправился к Начальнику отделения и сказал, что на ст. Вильно с огромнейшим движением поездов и большими операциями я не могу охватить всего в работе и просил перевести меня на одну из малых станций, где бы я мог детально ознакомиться с движением поездов и коммерческими операциями. Он меня понял и назначил на ту же должность приемщика на ст. Мавруды. Здесь я получил стаж законченных операций, выдержал экзамен и прошел практику помощника начальника станции и через год в 1899 г. был переведен младшим пом. Нач. Станции Лохов с повышением в окладе и предоставлению квартиры (бесплатно).

В заключение хочу сказать несколько слов о г. Вильно. В центре города в Ботаническом саду на берегу быстрой реки Вилии возвышается круглая историческая Гедимиnova гора, вышинаю около 150 метров, из

ГИСТОРИЈА

вершины которой виден весь город Вильно. Там была молочная и всегда наступала необходимость подняться по культурной лестнице, чтобы выпить молока и полюбоваться окрестностями прекрасного города.

За городом расположено урочище “Кальвария” с ее 35 домиками нежилых помещений в культивированном лесу, куда весной и летом горожане приезжали с выпивками и закусками для поминок своих родных.

Также заслуживает особое внимание расположение около соседней ст. Ландворово большое Троицкое глубокое озеро, являющееся отдыхом трудящихся летом для купанья и катания на лодках, а зимой для катания на лошадях и катания на коньках и лужах.

Этими дарами природы мне, также моим товарищам по работе пользоваться приходилось мало, так как мы все железнодорожники по своей работе, все время были прикреплены к ней.

Город Вильно и его гористые окрестности, напоминающие Швейцарские горы, а также правдивое и симпатичное отношение населения не только между собою, но и прибывшим гражданам из других областей, остались в моей памяти на всю жизнь.

ПОМОЩЬ МОЕЙ СЕМЬЕ И ОДНОСЕЛЬЧАНАМ

1900 г. По работе на ст. Мавруды в 1900 году, первой за г. Ковно и в 62 км. От бывшей Восточной Пруссии, мне пришлось познакомиться с комиссионером по продаже разных материалов, в частности суперфосфата из Восточной Пруссии. Крестьяне не слышали, не знали, что существует такой товар. Я дал ему 3 рубля, чтобы он направил мешок суперфосфата по ж.д. в адрес моих родителей. Удобрение было получено и своевременно использовано.

Семена пшеницы были куплены мною с показательных полей местного помещика и отосланы домой осенью, накануне сева. В конце мая я был вызван с работы домой, чтобы полюбоваться урожаем. Я вместе с родителями и соседями отправился на поле убедиться, какой урожай. Оказалось, что на нашем участке пшеница в рост человека с наливными колосьями, а у соседей — низкая, до колена. Когда мы пришли домой,

Петр Грыгорук (слева) с Збуча з Н. Байрашевским, к. 1910

староста попросил подписать на 20 мешков суперфосфата. Я предложил ему адрес комиссionera и способ получения товара. Суперфосфат был получен и использован. Усматривая в этом чудо, волостной сход на 3-год потербовал 1 вагон суперфосфата для всей волости.

1904 г. При длительной работе на ст. Лохов в 50 км. От Варшавы я по экспедиции — из изделий заводу обслуживал 2 чугуннолитейных завода в 1000 и 3000 человек. Здесь мне удалось купить разновременно в рассрочку по собственности земледельческие рабочие орудия: конный привод, веялку, сеялку, соломорезку. Особенно облегчил труду людей конный привод, с помощью которого обмолачивался весь урожай в течение не более 2-х суток, тогда как молотьба вручную требовала употребить труд 2 человек осени и половины зимы. Приводом стала пользоваться вся деревня. При приезде моем домой, все жители деревни благодарили меня за инициативу и помощь.

1905/1907 г. В связи с массовыми забастовками промышленных рабочих центр России в исторический 1905 г. ожидалась работа в б. Царстве Польском, в частности это наблюдалось на чугунно-литейных фабриках при ст. Лохов Сев. Западн. ж.д., где я

ГИСТОРИЯ

был помощником нач. станции, владельцы чугунно-литейных фабрик бр. Перлис и Ливенштейн до указанного времени отправили в день 5-6 отправок земледельческих орудий, а фабрика Ливенштейн 2-3 отправки таких орудий. С весны 1905 г. эта норма погрузки возросла в 15-20 раз. Началось паломничество разных уполномоченных Центра и Юга России и все они требовали скростной отправки земледельческий орудий (соломорезки, веялок, сеялок, конных приводов, плугов и проч.) Фабрики учли создавшийся ажиотаж, немедленно разширили свои мастерские, а чтобы ускорить отгрузку в вагоны, немедленно начали перестройку гужевого конного тарнспорта, заключающуюся в том, что б. крестьянские телеги, переделали в платформы с уровнем пола, с полом внутри товарного вагона, что ускорили погрузку громоздких орудий в вагон, не менее чем на 50% времени. Станция отвела специальный подъездный путь с установкой на нем очищенных исправных вагонов. Перевешивать эти земледельческие орудия надобности не было, так как в прейскуранте фабрики на земледельческие орудия был выставлен вес, который переносился в железно-дорожную накладную. В связи с ажиотажем (усиленным спросом) почти все 100% земледельческих машин доставлялось на станцию неокрашенными, эту операцию здесь же, без малейшей задержки производили присутствующие получатели. Краска закреплялась на земледельческих орудиях и до прибытия на ст. назначения через 3-5 и более дней высыхала совершенно. Такое положение заставило фабрики отправительницы перестроить свою внутреннюю структуру, а также станций отправления земледельческих орудий гибкости в осуществлении приема земледельческих орудий к перевозке. Наша станция под моим руководством справилась с этим делом не плохо. Весь подвезенный к станции комплект земледельческих орудий под наблюдением ответственных работников фабрик и лично моего, отправлялся в день подвоза груза к станции отправления. Хочу остановиться на заслуженном внимании поломки деталей в пути. При нашей отгрузке, особенно в темные вечера без надлежащего укрепления деталей, от толчков маневровых

паровозов получались поломки их, о чем отправители фабрики получали уведомление. В таких случаях фабрика заменяла испорченную деталь новой и отправляла таковую получателю без каких-либо претензий к ж. дороге.

Мероприятия ст. Лохов и фабрик в отношении погрузки земледельческих орудий без проверки веса, не понравились Государственному контролеру т. Ключаницеву, который дважды задержал на передаточной ст. Малкини всю отгрузку нашей станции земледельческих орудий. В обоих случаях до 50 вагонов партия проверки веса показала убыток ж.д. в нескольких копейках. (тогда как работой двух партий рабочих по перевеске обошлись в 10 руб. Весь этот спорный инцидент тщательно разбирался нач. дороги во время осмотра дороги готовности к зиме. Начальник дороги взял под свою защиту Станцию отправительницу Лохов и не подчинился Госконтролю, как несоответствующему хозрасчету. В таком виде прием к отправлению и погрузке земледельческих орудий осталась и больше Госконтроль не мешал ст. делать свое дело испытанным и проверенным и дешевым путем.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ СОБЫТИЯ 1905 г.

В исторический 1905 год я работал в должности помощника Начальника промежуточной станции Лохов – С.Петербург – Варшавской жел. дороги (в 50 километрах от Варшавы). Весной 1905 года председатель забастовочного комитета железнодорожников тов. Дементьев (Варшава) предупредил коллектив станции, что в недлежащем будущем начнется большая политическая забастовка железнодорожников и просим поддержать ее всеми имеющимися средствами.

Осенью началась грандиозная забастовка сначала Петербургского, а потом Московского железнодорожных узлов и в то же время член забастовочного комитета железнодорожников Варшавского узла тов. Моисев, предупредил коллектив ст. Лохов, что забастовка немедленно начнется. Действительно она началась примерно через 2-3 дня. Пассажирский поезд № 48, отправляемый из Варшавы в 10.30 мин. Вечера не был отправлен за отсутствием свечей. После этого прекратилось движение всех без исключения поездов на участке от Варшавы

ГИСТОРИЯ

Даніл і Пётр Маєрукі со Збуча, 1914

до Вильно С. Петербургской жел. дороги протяжением в 360 верст.

Коллектив ст. Лохов, как и прочие промежуточные станции, полностью поддерживал забастовку.

Забастовочным комитетом на нас была возложена обязанность недопускать порчи путей и зданий, разграбления кассовой ценности, багажного и товарного имущества, что нами в точности выполнялось.

Примерно через 3 недели после начала забастовки, прибыл на нашу станцию карательный поезд, вооруженный пушками и пулеметами.

Начальник эшелона жандармский полковник велел прочесать т.е. проверить весь штат станции, малейшее подозрение или ослушание грозило смертью.

После проследования карательного поезда движение поездов восстановилось.

Впоследствии выяснилось, что причиной забастовки явился дежурный ст. Варшава по снабжению поездов свечами для освящения вагонов, который к поезду не явился, а без освещения поезд отправить нельзя.

Эта смехотворная причина говорит о том, что забастовку желали осуществить не только рабочие и служащие, но и все население (кроме жандармерии и полиции), а потому была проведена так легко, но с весьма тяжелыми последствиями, в результате расстрелом 2-х членов забастовочного комитета, и остальных 3-х тюремной.

Все же забастовка имела колossalнейшее значение в поднятии настроения у рабочих и служащих и явилась репетицией для осуществления Великой Октябрьской Революции 1917 г.

КАК СОБАКА ПОПАЛА В УСТАВ ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ

1905 г. 9 августа неспокойного 1905 г. т. е. Ровно 56 лет тому назад в прекрасный летний день я был дежурным на ст. Лохов Сев.-Западн. ж.д. в 50 километрах от Варшавы. В 10 ч. 30 м. вечера отправлялся последний пассажирский поезд этого дня в Варшаву. ПО прибытии поезда на ст. Лохов, мне, как дежурному по станции, кондуктор одного из вагонов доложил, что в вагон сел пассажир с собакой. Билет у него был, а для собаки не было. Я отправился в вагон и действительно билета на собаку не было. На мое предложение купить билет стоимостью 15 коп., пассажир дословно ответил: "Хорошо, что у меня есть билет". Я установил, что пассажир шутит. Вышел из вагона, предложил жандарму удалить собаку из вагона, что он с участием рабочего и сделал. Через 2-3 минуты рабочий тащил из вагона собаку, за ним следовал жандарм, а за последним хозяин собаки. Время отправления поезда ушло, я дал третий звонок и поезд ушел. Собака и ее хозяин остались на станции. Пассажир начал буйнить, что его умышленно задержали и потребовал жалобную книгу, которая тут же ему была предоставлена. Пассажир дворянин г. Варшавы Борковский заявил в жалобе, что необоснованная задержка карается законом и просил администрацию жел. дороги привлечь меня к ответственности за задержку его.

ГИСТОРИЯ

На следующий день копия жалобы с моим объяснением была передана Нач. Варшавского отделения службы движения, который через 3 дня ответил жалобщику, в копии мне, что жалоба его неосновательна, после чего он обжаловал решение Нач. Отделения, Начальнику движения, Начальнику дорог и Министру путей сообщения князю Хилкову в г. Петроград. Все они также не нашли в моих действиях вины. Случилось так, что Хилкова сменил Министр Немешаев. Жалобщик обратился к последнему с заявлением, что предшественник его князь Хилков не проверил доложенные им факты и составил его жалобу без удовлетворения и настоятельно требовал строго наказать меня, якобы за самоуправство.

ГМИННЫЙ СУД ОТМЕНИЛ РЕШЕНИЕ МИНИСТРА

1905 г. В целях прекращения волокиты министр Немешаев сделал две резолюции.

1. Предложить Департаменту жел. дор. Внести в общий устав жел. дорог дополнение: "В тех случаях, когда при пассажире с билетом окажется собака с неоплаченным проездом составить протокол и не высылать из вагона собаку и пассажира".

2. Вторая резолюция гласила: "Чтобы прекратить настойчивые жалобы, перевести Юшкевича на станцию с меньшим пассажирским движением".

Резолюция Министра была передана через Начальника доро-

ги Начальнику движения для исполнения, который вызвал меня в Петербург и показывал резолюцию Министра заявил, что он с нею не согласен и задал вопрос, что же делать? На это я ему заявил, что всю операцию по выдворению собаки из вагона производил жандарм и что вся жалоба на меня поставлена на клевете, прошу разрешения передать дело в суд. Это разрешение я здесь же получил. По возвращении домой я предъявил немедленно местному суду жалобу на Борковского за клевету. Суд вынес решение: жалобника Борковского за клевету подвергнуть тюремному заключению на 3 недели. Это решение Гминного суда я представил Нач. Движения Сев. Зап. ж. д. и тем дело кончилось и я на этой станции проработал еще 10 лет.

УБИЙСТВО ВЛАДЕЛЬЦА ЧУГУННО-ЛИТЕЙНОГО ЗАВОДО ПРИ СТ.

ЛОХОВ — ПЕРЛАСА

В революционном 1905 году летом прибыл на ст. Лохов владелец чугуннолитейного завода гр. Перлис для проверки экспедиции по нагрузке в вагоны земледельческих орудий, идущих во все уголки Европейской части России и частью даже в Сибирь. В предуборочное сезонное время с мая по июль включительно норма погрузки этих земледельческих орудий выражалась в 40-50 вагонов в день. Доходи-

**ЗЫГМУНТ НАГРОДЗКИ
У ВИЛЬНЕ
Завальная вулиця № II.
СКЛАД
ГАСПАДАРСКИХ МАШИН И ПРЫЛАД**

прадае на выбор восьмь якіе лепшыя и надта патрэбныя у коіннай вёсновай гаспадарцы машины:

Малаторни ручныя . . .	фабр „Ваденія“
”	съ конными приводами ”
Конные прыводы . . .	„Ваденія“
Сечкарни ручныя и конные ”	„Бэншалі“
”	„Ваденія“
Амэрыканскіе веялки и арфы ”	„Фенікс“
Вагі фабр. „Гесса“	саракавичныя и дзесятічныя.

Машиненфабр. „ВАДЕНІЯ“ Вінніпегъ

Хто хоча дастаць спіс гэтых машин, нехай прыше на аткрытыя свой адзре.

Рэклама ролнічых машынав з "Нашай ніве", 1907

ГИСТОРИЯ

ЛО ДО ТОГО, что завод грузил свои машины в вагон без окраски, а последнюю заканчивали получатели в вагоне. Окраска высыхала в дороге до прибытия груза на ст. назначения от 5 до 15 дней.

После осмотра работы по погрузке, гр. Перлис явился на платформу станции и беседовал со знакомыми. В это время откуда ни возьмись явился на перрон станции молодой рабочий 20 лет на глазах у всех распорол живот указанному Перлису, сославшись на то, что Перлис обсчитал его рабочего. Потерпевшего погрузили в постель в вагон для операции в Варшаве, но он по дороге скончался. Рабочий по решению суда был посажен в тюрьму на 15 лет.

ПОЖАР НА СТ. ЛОХОВ, ГДЕ Я РАБОТАЛ ПОМОЩНИКОМ НАЧАЛЬНИКА СТАНЦИИ

1907 г. В ночь на 29 июня 1907 г. на ст. Лохов сгорел вагон сивушного спирта, подлежащего отправке на очистительный завод. В вагон было погружено 20 бочек спирта весом в 50 пудов каждая бочка, всего 1000 пудов. Станционные дежурные сторож и стрелочник в 12 часов ночи на 29 июня сорвали пломбы с нагруженного вагона спиртом в целях налить себе в ведро такового. Но так как внутренность вагона не была освещена, злоумышленники зажгли спичку, отчего получилась вспышка спирта и пожар с увечием воров. Вагон стоял около пакгауза с угрозой пожара пакгаузу, наполненного разным товаром. У меня и сбежавшихся людей появилось столько энергии, что мы одним натиском убрали из под пакгауза не только горевший, но и еще 10 ценных вагонов, которые были угнаны в безопасное место. К тому времени горевший спирт настолько воспламенился, что бочки со спиртом и на устоях обгоревшего вагона начали танцевать, поднимаясь вверх на 10-15 метров. Последняя новая крепкая бочка поднялась в воздух до 20 метров, сделала горизонтальное положение и срезала как ножем стоявших на жел. пути стальной семафор и забросила его на картофельное поле в 300 метрах от места пожара.

Движение всех поездов во время пожара в течение 3-х часов было закрыто. Государство понесло убыток на акцизу на 11.000

рублей, владелец потерял стоимость спирта. Виновные злоумышленники убежали в Америку. Возвратились они на Родину, сейчас мне неизвестно?

Во время пожара, окрестные крестьяне ст. Лохов считали, что наступил конец мира, становились на колени перед иконами и просили помилования. С восходом солнца и прекращением пожара прекратился шум и взрывы. Кто посмелее, приходил на место пожара с посудой и наливал спирт. Некоторые из них попадали под суд с вытекающими от сего последствиями.

Это была действительно феерическая картина, подобно которой не увидишь даже в кино.

РАБОТА НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ ДО РЕВОЛЮЦИИ

1899/1916 г.

На Северо-Западной ж.д. работал 23 года, из них 6 лет в коммерческих должностях, как к подготовке к должностям по движению, 3 года Нач. Ст. и 14 лет Пом. Нач. Станции.

За это время мною лично на ст. Лохов за 14 лет с 1899 по 1913 г.г. было пропущено до 60 тыс. Пассажирских поездов с 30 миллионами пассажиров и до 65 тысяч товарных поездов без каких бы то ни было аварий и происшествий, что весьма поакзательно, если учесть отсутствие на жел. Дорогах в то время всякой техники, как-то блокировки, неисправности телеграфа, порчи семафоров, а также однопутное движение, способствующих возникновению этих аварий и имевших место на всех без исключения станциях участка дороги (кроме обслуживающей мною) и на некоторых из них не один раз и с большим количеством человеческих жертв. (Аттестат Сев. Зап. ж.д. от 23 IX. 1918 г. № 703 Ук.К.).

1901 г.

Хочу остановиться на необыкновенном выдающемся эпизоде крушения двух почтовых поездов.

В 1901 году осенью днем при сильнейшем тумане на однопутном пути перегона Соколка-Кузница около Гродна встретились на полном ходу два перегруженных пассажирами до отказа почтовых поезда потому, что женщина-телеграфистка вместо запи-

ГИСТОРИЈА

санного в журнале движения поездов слова “обождите” передала “ожидаю”. Из-за этого лаконичного слова получились ужасные результаты. В обеих поездах убито до 500 пассажиров, не считая раненых. На месте образовалась гора от скопившихся один на другом паровозов, багажных, почтовых и пассажирских вагонов с многомиллионными убытками.

Министр Путей сообщения и Начальник Северо-Западных жел. Дорог были сняты с работы. Женщина телеграфистка отдана под суд. Женщинам телеграфисткам было запрещено прикасаться к поездам проводам и только революция через 16 лет сняла это запрещение. Умники из МПС довели сокращение поездных телеграфистов до абсурда. Этого трагический случай заставил их исправить крупнейшую ошибку. Теперь такие случаи при исправном действии блокировки повториться не могут.

МОИ ПРОВОДЫ ПРИ ОТЪЕЗДЕ СО СТ. ЛОХОВ НА СТ. ОЛЬКЕНИКИ В ТЕПЛЫЙ ЛЕТНИЙ ВЕЧЕР 1914 Г.

Хочу отметить, что эту станцию я не могу забыть, потому что здесь я женился, здесь родились мои дети. Станция была окружена сосново-еловым и лиственным лесом, застроенным более 1000 домиков-квартир для летнего проживания в чудном сосновом воздухе. Здесь же расположился летний театр, ставивший свои постановки. В лесу наблюдалось летом цветов и грибов, а зимой отличная база для катания на лыжах и коньках и неудивительно, что на неоднократные предложения о повышении, я всегда отказывался от этого для меня заманчивого повышения.

Здесь я нажил много друзей, как в старшем, так и молодежном возрасте, отчего отъезд мой на ст. Олькеники сопровождался трехдневным пиршеством с вручением многих ценных подарков, из которых мраморный письменный прибор с прее-папье, подсвечниками и прочими принадлежностями до сих пор сохранился и используется мною по назначению.

Мне было весьма приятно, что сердечная дружба и уважение ко мне было проявлено также молодежью – рабочих чугунно-литейных фабрик, расположенных

в окрестностях станции. С организовавшимися в испытанный музыкальный оркестр, они в полном своем составе, примерно за три часа до отхода поезда, пришли организованно на станцию, играли, а когда я с семейством выходил из квартиры, провожали нас до посадки в вагон, стоявший на запасном пути, где все время играли до прицепа вагона к отходящему пассажирскому поезду, к которому был прицеплен наш вагон.

Никогда не забуду оставленной ст. Лохов, вполне удовлетворяющей меня оживленной коммерческой работой. Никогда не забуду моей дружбы и выявленных сердечных симпатий ко мне коллектива, как самой ст. Лохов, так и проживающего в окрестностях населения.

ИНЦИДЕНТЫ НА СТАНЦИИ ОЛЬКЕНИКИ В I ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКУЮ ВОЙНУ С ГЕРМАНИЕЙ

В первый день мобилизации в I Империалистическую войну в июле 1913 г. Прибыл на станцию Олькеники, где там я был Нач. Станции. Экспресс Берлин-Петербург с пассажирами из высшего света, так называемая буржуазия, был задержан на неопределенное время для пропуска 100 эшелонов с войсками на фронт. Это обстоятельство возмутило ехавших в экспрессе пассажиров с настойчивым требованием отправить немедленно их поезд. Им было объяснено, что их поезд будет отправлен после отправки всех поездов с войсками на фронт, а чтобы им не было скучно, предложили им пойти в здесь же находящийся лес за грибами, что они и сделали. Поезд-экспресс ушел со станции через 15 часов.

1914 Г. ПОСАДКА АЭРОПЛАНА “ИЛЬЯ МУРОМЕЦ” СИСТЕМЫ СИКОРСКОГО ВБЛИЗИ СТ. ОЛЬКЕНИКИ

Летом 1914 г. во второй день I Империалистической войны с Германией, Управление Северо-Западной ж.д. сообщило по телеграфу, что из Петрограда в Варшаву будет следовать аэроплан “Илья Муромец” и с требованием оказать содействие. Через два дня мы заметили в воздухе громаднейший аэроплан с крыльями до 20 м. длиной, который сел от станции в одном км. Охранявшие

ГИСТОРИЈА

железную дорогу ратники ополчения решили, что это аэроплан немецкий и начали обстреливать. Пробили крыло, но летчиков не убили. Явившийся на станцию командир полковник и его три помощника возмутились поведением ратников. Несмотря на то, что я добился разговора по прямому проводу с Петроградом и требованием немедленной высылки запасных частей, это делалось недопустимо медленно. Летчики жили у меня на квартире и проводили время весело, развлекаясь паявившись в моде граммофоном, ремонт машины продолжался 21 день, после чего улетели, предварительно сделав 3 облета станции с прощальным приветствием. Через несколько месяцев из газет мы узнали, что самолет сбит врагом в районе Сосновицы (Польша).

ПЕРЕПОЛОХ НА СТ. ОЛЬКЕНИКИ В СВЯЗИ С ПОКАЗАВШИМИСЯ ЯКОБЫ НА ШОССЕ НЕМЦАМИ

В 1915 г. мы узнали из газет, что немцы жмут наших на Восточном фронте и уже оказались в Сувалках, откуда ведет шоссейная дорога 70 км. до ст. Олькеники. Около 2 часов дня переездный сторож на стыке двух шоссейных дорог бежал по линии ж.д. на станцию и криком, и знаками, и голосом предупреждал, что едут немцы. Я, как начальник станции, сейчас же разместил ратников по местам защиты, в первую очередь к водокачке с бойцами, за домами и заборами и прочими местами.

При всех обстоятельствах не впускать врага на станцию и уничтожить его. Какого же было наше удивление, когда мы увидели громадный автобус с нашими беженцами из Сувалок. Мы чем могли подкормили беженцев и указали направление на восток вглубь страны.

ИНЦИДЕНТ С МОЕЙ СЕМЬЕЙ НА СТ. ОЛЬКЕНИКИ

1915 г. В связи с приближением неприятеля семья служащих и рабочих были эвакуированы, в частности, и моя жена в Псков к товарищу по работе, где моей семье была предоставлена комната в 5 метр. В связи с некоторым затишьем на фронте, дети настаивали повидаться с папочкой. Они приехали ко мне утром и были под страхом

инцидента с беженцами. Через 3 часа после приезда я посадил семью в обратный путь в Псков. Дети никак не хотели уезжать и протянули через окно ручки, чтобы я взял их обратно, но это было невозможно. Мое сердце сжалось от этой картины, а моя жена плакала. Через 3 дня нас эвакуировали окружным путем через Молодечно-Псков в Петроград и мне удалось посетить эвакуированную свою семью в Пскове.

1915 Г. ПЕРЕГОВОРЫ С ПОЛКОВНИКОМ ЛЕЙБ-ГВАРДИИ УЛАНСКОГО ПОЛКА НА ТОЙ ЖЕ СТАНЦИИ

В военное время I Империалистической войны железнодорожники свято выполняли свои первейшие обязанности подвоза войск к фронту. Ежедневно пропускалось 100 и более поездов с войсками к фронту и обратно такое же количество порожних составов для новой погрузки войск. Вследствие прорыва фронта на Варшавской направлении было остановлено на сорок восемь часов движение поездов на фронт. У меня на мелкой станции было задержано 8 эшелонов. В это время группа офицеров лейб-гвардии Уланского полка во главе с полковником, подозревали меня к себе и спросили: когда они уедут из станции. Я ответил, что когда ваш эшелон примет соседнюю станцию. Затем полковник, обращаясь ко мне, говорит: “А я вам начальник станции завидую, т.к. вы исполняете свой долг и ничем не рискуете, а я еду на смерть”. Я ничего не возразил, но мне было досадно заявление полковника, который охраняет царя, только ежедневно гулял, танцевал и пользовался роскошью. Я же при изнурительном ночном дежурстве не спал совершенно, через ночь, с громадной ответственностью за жизнь перевозимых днем и ночью тысяч пассажиров. Мои и полковника взгляды на жизнь были настолько разнородные, что неудивительно то, что мы не понимали друг друга.

ВЫНУЖДЕННАЯ ПОСАДКА НЕМЕЦКОГО САМОЛЕТА В БЛИЗИ СТ. ОЛЬКЕНИКИ

Летом 1915 г. в I Империалистическую войну с Германией, немецкий самолет сделал вынужденную посадку вблизи ст. Оль-

ГИСТОРИЈА

Гуліца в Збучові, 1960

кеники. По полученным об этом сведениям, я на подводах извозчиков, стоявших на дворе станции вместе с ратниками ополчения отправились к месту посадки. Самолет разбитый лежит в поле, а около него 2 летчика с инвентарем. Чувствуя недобро, немцы подняли руки и указывая на меня, одетого в полувоенную форму, кричали: офицер, офицер. Приблизившись к ним, я предложил ратникам обыскать и все найденное передать в штаб нашей Армии в Гродно вместе с летчиками. Много труда стоило, чтобы отбить расправу населения, желавшего на месте расчитаться с виновниками, принесшими нашему народу величайшее горе.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПЕТЕРБУРГСКОЙ РАБОЧЕЙ АРТЕЛИ ПО ОБСЛУЖИВАНИЮ ПЕТЕРБУРГСКОГО ЖЕЛ. ДОР. УЗЛА ИЗ ЭВАКУИРОВВАННЫХ КОНДУКТОРОВ

1915/1916 г. После захвата в 1914 г. немецкими войсками Северо-Зап. жел. дороги

от Варшавы до Вержболово и Пскова, остались в Петербурге без дела эвакуированные около 500 человек кондукторов, из которых по распоряжению администрации дороги была создана под моим руководством, тоже эвакуированным, Петербургская рабочая артель по обслуживанию Петербургского железнодорожного узла.

Означенная артель при недостатке рабочих, сделала свое благородное дело, разгружая своевременно вагоны, так крайне необходимые в военное время.

Благодаря хорошей постановке дела, этой артели я добился повышения зарплаты с 1 до 3 руб. В день и снабжения мясом и прочими продуктами питания из городских фондов.

Эти мероприятия создали привелигированное положение обездоленных людейвойной и благодарность их. 1 января 1916 г. я оставил артель вследствие перевода в Ревель – ныне Таллин.

Пустин Юшкевич

ЕТНОГРАФИЈА

WIEŚ ZBUCZ I JEJ KULTURA MUZYCZNA

Pragniemy czytelników zachęcić do sięgnięcia po płytę, która niedawno ukazała się nakładem naszego Stowarzyszenia. Jest to monografia muzyczna wsi Zbucz w gminie Czyże, zatytułowana „Moja matula pereborniczka”. Na płycie znalazły się pieśni, muzyka instrumentalna oraz słowo mówione. Nagrania współczesne i archiwalne tworzą niezwykłą muzyczną mozaikę, wprowadzającą w klimat dawnej wsi.

Nie bez wpływu na kulturę muzyczną mieszkańców Zbucza znajdowały się sąsiednie Czyże, gdzie już w XVI wieku istniała Uśpieńska cerkiew prawosławna z jej chórem. Gros mieszkańców Czyżów stanowili strzelcy królewscy, a przecież wiadomo, że wojsku od zawsze towarzyszył śpiew i gra na instrumentach.

Twórcy i wykonawcy pieśni i muzyki instrumentalnej to przede wszystkim ludzie prosi. Nie posiadający żadnej szkoły śpiewacy czy muzykanci, reprezentowali o wiele wyższy poziom i technikę wykonania od niektórych współczesnych profesjonalnych wokalistów i muzyków. Bo pieśń i muzyka stanowiły samą treść ich życia, towarzysząc każdemu jego etapowi. Rozśpiewane były chrzczyny, rozmazykowane wesele, ośpiewane ostatnie pożegnanie.

Pierwszym znanim muzykiem w Zbuczu był Ilja Jermolajewicz Juszkiejewicz, który na początku XX wieku był dyrygentem chóru

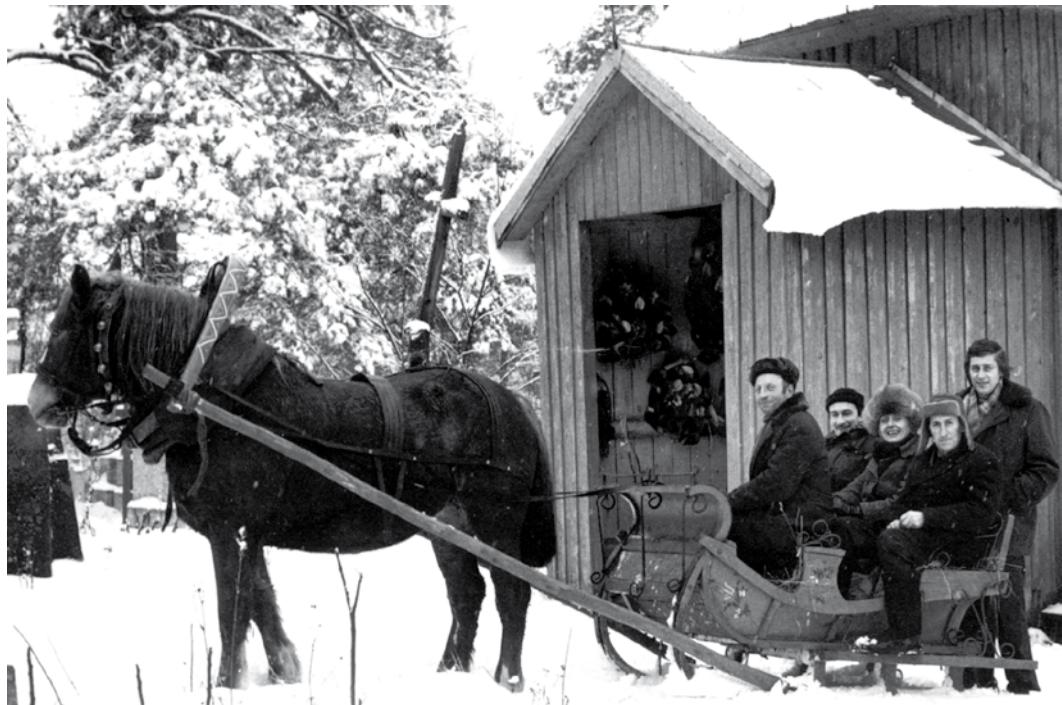
Młodzież ze Zbucza, 1947

cerkiewnego. Do przyswajania nowych utworów używał skrzypiec. Wraz z żoną Anną z Grygoruków, Ilja Juszkiejewicz wychował piątkę dzieci, wśród nich Piotra, dziś blisko stuletniego, najstarszego skrzypka na Podlasiu. Jego bracia Wiktor, Konstanty i Grzegorz śpiewali w chórze cerkwi czyżowskiej i również grali na instrumentach.

Grzegorz Juszkiejewicz wyścielił się na duchownego i służył w cerkwi czyżowskiej.

Piotr Juszkiejewicz na dobre zaczął grać na skrzyp-

cach w 1943 r., kiedy był przyjęty do znanej w powiecie bielskim kapeli Juchima Kiryluka ze Studziwód (skrzypce) i Władimira Murawskiego z Orli (harmonia trzyrzędowa). Związały były z nimi przez kilkadziesiąt następnych lat. W kapeli tej gral inny skrzypek Wiktor Wolkowycki z Redutów, ludowy lutnik. Piotr Juszkiejewicz również sam wyrabiał instrumenty. Jeszcze przed wojną wykonał trzy gitary. A skrzypce, na których gral do niedawna, kupił w 1947 r.

Zbuczanie na przejażdżce saniami, 1970

Miał dawni Zbucz i swych harmonistów: Kiryla Magruka, Fedora Romaniuka i Wasila Zabrockiego. Ale najlepszym harmonistą był Michail Korniluk (harmonia dwurzędowa). Raz do roku, wraz z dużą grupą mieszkańców wsi, uczestniczył w przepięknym widowisku. Na Nowy Rok, według kalendarza juliańskiego, kilkunastoosobowa grupa młodzieży zbierała się na jednym krańcu wsi. Razem z nimi byli też wiejscy muzykanci, wśród nich bubnar Denis Sapieżyński, uderzający w bęben z psiej skóry (co roku na ten cel odlawiano nowe zwierzę). Krocąc powoli po ulicy, wszyscy śpiewali kolędę: *Chrystos rodilśia, Boh wopłotilśia, wo wiſljeneskoy jaskinie*. Po drodze dołączali nowi kolędnicy i taki kilkudziesięcioosobowy chór, z towarzyszeniem harmonii i bębna, szedł na drugi koniec wsi. Można sobie tylko dziś wyobrazić, jaki to był śpiew, i jakie piękne widowisko!

A śpiewaków miał Zbucz doborowych. Oprócz rodziny Juszkiewiczów należy szczególnie wspomnieć rodzinę Artema Sapieży-

skiego i Jakuba Sapieżyńskiego. Było też wielu innych.

Pięknym muzycznym widowiskiem był wyjazd do ślubu. Obrzędowym pieśniom weselnym nieodłącznie towarzyszyły skrzypce, a potem harmonia z bębnem. Kiedy na miejscu była cerkiew, tak jak w Orli, młodzi z domu kroczły piechotą, a obok nich szli muzykanci. Ze Zbucza do cerkwi trzeba było wyjeżdżać do Czyżów. A jeśli młoda była z innej parafii – do jej rodzinnej cerkwi.

Dosyć wcześnie z życia muzycznego wsi Zbucz zaczęły umykać tradycyjne, starobialoruskie pieśni obrzędowe, związane z rocznym cyklem agrarnym i rodzinnym (m.in. pieśni wiosenne i weselne) oraz pieśni pozaobrzedowe, często jednogłosowe, śpiewane przy akompaniamencie skrzypiec. Już w końcu XIX stulecia zaczęły tu szeroko wchodzić, popularne w tym czasie, wielogłosowe pieśni rosyjskie i ukraińskie, stając się obowiązkowym repertuarem przy różnego rodzaju spotkaniach rodzinnych. Do takich

W Zbuczu na ulicy, 1965

należy zaliczyć pieśni: *Cwite tereń czy Potierała ja koleczko*. Na zmiany w kulturze muzycznej wpływ miała działalność szkół cerkiewno-parafialnych, nobilitacja zamożnych włościan, wreszcie szersze otwarcie na świat. W 1896 r., niedaleko Zbucza poprowadzono linię kolejową Bielsk-Białowieża, którą niejednokrotnie przejeżdżał car z rodziną. Kilka lat potem obok wsi wytyczono linię szosy strategicznej Bielsk-Białowieża-Prużany.

Czy Zbucz, na tle innych miejscowości w tych okolicach, był pod względem muzykalności wyjątkowy? Z perspektywy dawnych lat, na pewno nie. Rozśpiewanych i rozmuszakowanych wsi było wiele w okolicy. Weźmy chociażby miejscowości z okolic Orli: Reduty, Malinniki, Gredele. Z bliższej perspektywy widzimy, że to właśnie Zbucz miał szczęście do twórczych osobowości, które mogą jeszcze dziś w sposób godny i szlachetny przekazać tradycyjną kulturę muzyczną obecnemu pokoleniu Białorusinów, zamieszkujących te tereny. Czy to pokolenie chce jednak kontyn-

nuować tę ulotną, ale nie utraconą jeszcze do końca harmonię? Pyta ma mu w tym pomóc.

ZBUCZANKI

Trudno dziś wyobrazić sobie Zbucz bez grupy śpiewających kobiet, kultywujących bogatą spuściznę muzyczną wsi i jej okolicy. Genezy zespołu należy szukać w 1975 r., kiedy uformowała się grupa w składzie: Konstanty, Piotr, Bazyli i Walentyna Juszkiewiczowie, Katarzyna Tichoniuk, Katarzyna Dawidziuk i Nina Bowtromiuk. Funkcjonującą kilka lat grupą opiekował się muzycznie m. in. Aleksander Łukaszuk z Hajnówki.

Po kilkunastoletniej przerwie zespół reaktywowano w 1995 r. w składzie: Katarzyna Tichoniuk, Aleksandra Kuptel, Nadzieja Łabanowska, Nina Chworoś i Natalia Bruk. Inicjatorem odnowienia grupy był Jerzy Jakimiuk, dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Czyżach.

Wielką indywidualnością zespołu jest Katarzyna Tichoniuk. Jej ludowy sopran, we-

spół z głębokim altem Aleksandry Kuptel, daje zespołowi niepowtarzalną barwę. Często występuje solo, z repertuarzem ze swych rodzinnych stron. A pochodzi śpiewaczka ze wsi Nowiny k. Łosinki, odległej 10 km od Zbucza. Fenomenalna pamięć pani Kati zachowała dziesiątki starobiałoruskich pieśni, swymi słowami i melodyką sięgającymi szesnastego wieku. Pieśni te zasłyszała w dzieciństwie od swej mamy Tatiany Bańkowskiej, zachowując doskonale w pamięci ich słowa, wymowę, melodykę i intonację. Jest wśród nich wiele pieśni wiosennych (*ohulki i sadonki*)

oraz kilka pieśni z motywami historycznymi (*Ieszli Lachi na try trach, Pisar busi haniaje*).

Z uwagi na geograficzną bliskość Nowin i Zbucza oraz kulturowo-językową wspólnotę ich mieszkańców, można przyjąć za pewnik, że dawne pieśni w tych dwóch wsiach były podobne. Dzięki Katarzynie Tichoniuk do Zbucza powróciły dawno zapomniane słowa i melodie. Białoruska kultura muzyczna wsi Zbucz wzbogaciła się również o układane przez śpiewaczkę melodie, do pieśni znanych i nowych.

Zbuczanki wielokrotnie występowały

Kużma i Barbara Wawreszuk ze Zbucza, 1947

na festiwalach „Piosenka Białoruska” oraz przeglądach grup obrzędowych. W Studziwodach, na naszym festiwalu, po raz pierwszy zaprezentowały się w 2004 r. z wiosennym obrzędem „Kaczanie korowaja”.

PŁYTA

Zamysł płyty zrodził się po wizycie w Zbuczu u Piotra Juszkiewicza w listopadzie 2008 r. Dotarłem tam wówczas ze skrzypkiem Maćkiem Filipczukiem i dudziarzem Edwardsem Klintsem. Pan Piotr odkrył przed nami kasety z amatorskimi nagraniami swoich skrzypiec oraz harmonii Włodzimierza Murawskiego z Orli. Nagrania

sprzed blisko dwudziestu lat tak mnie zachwycały, że powstała nieodparta chęć podzielenia się tym z innymi.

Na płycie znalazły się archiwalne nagrania tańców, stanowiących klasykę dawnych wesel i potańcówek. Część z nich wykonuje Piotr Juszkiewicz (skrzypce) z towarzyszeniem wnuka Ireneusza Przychodzkiego (gitara; wraz z siostrą Mariolą tworzył legendarne „Dubiny”) oraz Mikołaja Sidoruka (akordeon). Dwa stare walce Piotr Juszkiewicz gra na siedmiostrunowej gitarze, a polkę na balalaikę. Na płycie nie mogło zabraknąć również bezcennych nagrań harmonisty Włodzimierza Murawskiego z Orli. Nagrania

Moja матула'а переборнічка Kultura muzyczna wsi Zbucz

Rodzina Grygoruków ze Zbucza na odpuscie w Szczytach, 1928 (okładka płyty)

rza Murawskiego. Bywał on częstym gościem w zbucańskim domu Piotra Juszkiewicza. Opowieści o wspólnie przeżytych w muzykowaniu latach, przechodzili w godziny grania i śpiewania.

Istotną część płyty stanowią pieśni „Zbuczanek”, których popularyzacją Muzeum Malej Ojczyzny w Studziwodach zajmuje się już od sześciu lat. Ich pieśni znalazły się na dwóch płytach z festiwalu „Tam po majowuj rosi”, którego zespół od początku jest wiernym uczestnikiem, a tym samym współtwórcą. Na wydanej przez nasze Stowarzyszenie płytce zespołu „Ilińska Piątnica” z Rygi (2006) są dwie pieśni wiosenne ze Zbucza, w wykonaniu ryskiej młodzieży. Zbucański

folklor tradycyjny przekroczył więc granice naszego kraju, wpisując się w europejski dorobek kulturowy.

Część pieśni z płyty była zarejestrowana w trakcie wizyt w domu Katarzyny Tichoniuk i Niny Chworoś, w latach 2007-2009. Pieśniom towarzyszyły opowieści, a z nagrań dochodzą też domowe odgłosy; słyszać też reakcję festiwalowych słuchaczy. Scenariusz płyty jest zresztą tak zbudowany, by stworzyć wrażenie uczestnictwa w spotkaniu towarzyskim w Zbuczu przed pół wieku. Wybór utworów i ich kolejność jest nieprzypadkowa. Celowo pominęliśmy tu pieśni obrzędowe, z którymi słuchacz może zapoznać się na naszych płytach festiwalowych.

СТНОГРАФІЯ

Płyta niniejsza jest swoistym kalejdoskopem zbucańskiej kultury muzycznej dwudziestego wieku. Wielogłosowe pieśni przeplatają się z tradycyjnymi tańcami, granymi na skrzypcach, akordeonie, gitarach i balalajce. W chwili wyciszenia słyszmy starodawne pieśni solowe, ustępujące miejsca grany i śpiewa-

nym romansom. Z romantycznego nastroju wyprowadzają jednak humorystyczne pieśni i przyśpiewki. Dwukrotnie, do muzycznego spotkania włącza się cudowna harmonia. Po ostatnim akordzie polki-cyhanki płytę chce się przesłuchać od początku.

Doroteusz Fionik

Моја матул'а переборнічка,
Выїбрала з'ам'а нероботнічка.

Орат' не вміє, косіт' не см'єє,
Хто ж мініє молодуoj пол'e заe'є.

Зас'єу пол'e вс'o j пшениц'юj,
Заборонуj ю шче j куриц'юj.

Пшеничка зъїшла, курочка здохла,
А мініє молодуoj голоjка всохла.

Ой, Боже, Боже, колі тоj вечуor буде
Колі про мене наговорацце л'уде.

Нехай говорат старыje і малыje
А шче j до того ворожен'кі ліхіje.

Оj, пуojду туда, де коліс' я ходіла
Може зобачу кого вієрно л'убіла.

А се не юго, то товарыщча юго
Запытаяj'а про здоровіечко юго.

Чы вуon там жыве, чы вміраті думае
Мене молоду покідаті думае.

ГИСТОРЫЯ

II WOJNA ŚWIATOWA W BIELSKU PODLASKIM WE WSPOMNIENIACH ZACHARIASZA SZACHOWICZA

Zachariasz Szachowicz (1912-2009) należy do najwybitniejszych postaci Bielska Podlaskiego w dwudziestym wieku. Potomnym pozostawił wiele realizacji budowlanych, m.in. budynek kina „Znicz” (1938), Gimnazjum nr 1 (1946), pomnik „Ofiarom barbarzyństwa” (1946) oraz kilka obiektów sakralnych, wzniesionych według jego projektu (m.in. kaplica św. Mikołaja, cerkwie w Widowie i Szastałach). Zachariasz Szachowicz jest także jednym z głównych dokumentalistów miasta i okolic minionego stulecia. Słowniem i rysunkiem opisał swoje długie życie oraz wszystkie wydarzenia, których był świadkiem i często czynnie w nich uczestniczył. W maju tego roku odszedł ku wieczności.

Poniżej publikujemy fragment jego wspomnień, dotyczący Drugiej wojny światowej. W tym roku mija 70 lat od dnia jej wybuchu.

WRZESIEŃ 1939 I OKUPACJA

SOWIECKA

Był piękny, słoneczny poranek 1 września 1939 roku. O szóstej rano pierwsze bomby niemieckiej armii zbombardowały Białowieżę. Dwie spadły na dach cerkwi św. Mikołaja, burząc sklepienie głównej części oraz uszkadzając porcelanowy ikonostas. Powstaje pytanie – dlaczego zbombardowano akurat białowieską cerkiew? To przecież bezbronne osiedle, tu nie ma nic znaczącego i daleko od zachodniej granicy Niemiec. To chyba był sprawdzian, jaka będzie reakcja sił zbrojnych Polski. Być może, celem był również pałac carski.

Bombardowanie Białowieży było pierwszą wiadomością dla bielskich władz powiatowych o rozpoczęciu wojny. Dzień był słoneczny i nawet bardzo ciepły, mimo to dzieci do szkoły nie poszły. Powstał w mieście zamęt. Biura nieczynne, każdy działał na własną rękę, brak jakichkolwiek informacji prasowych dotyczących wojny. Taki był początek II wojny światowej na terenie powiatu bielskiego.

Już 3 września nad Bielskiem pojawiły się dwa samoloty niemieckie, zrzucając parę bomb, które widocznie były planowane na szpital, ale nie trafily. Samoloty lecąc na południe zrzuciły bomby na ul. Dubiażyńską, obok domu p. Maciaszka, nie wyrządzając szkód. Powstał tam głęboki lej. Następnego dnia ofiarą bombardowania padła łazienka miejska, obiekt stary, ale jakże potrzebny.

Wojska niemieckie wkroczyły do Bielska siódmego września od strony Brańska. Wiedząc o tym, że Niemcy wkraczą do Bielska od tej strony, pracownicy RKU, który mieścił się w budynku na rozjeździe ulic Starej Boćkowskiej, Dubiażyńskiej, Brańskiej i Dreszera, postanowili ułożyć w poprzek ulicy Dreszera barykadę z krzesel, stolów, ławek, wyniesionych z biura RKU. Po to, by utrudnić wjazd do miasta dla wojsk niemieckich. I oto, około godziny 11-ej w południe zjawiły się dwa czołgi niemieckie, które całość barykady pogniotły, a gapiom kazali złom uprątnąć. Czołgi wjechały do centrum miasta bez żadnego oporu.

W tym czasie powiadomiono pielegniarkę Starostwa panią Reginę Wisłocką o tym, że w odległości kilometra od tego miejsca, na szosie Brańskiej, leży dwóch zabitych polskich żołnierzy ze zmiażdżonymi przez czołgi kończynami. Pani Regina Wisłocka bardzo szybko zorganizowała transport podwodowy i te ciała zabrała do Bielska na cmentarz parafialny rzymskokatolicki, gdzie ciała zostały pochowane.

Niespełna po pół godzinie wojska niemieckie już wkraczały do miasta. W Bielsku były już w południe 7 września. W okolicach Bielska żadnych potyczek wojskowych nie było. Po wkroczeniu pierwszych wojsk na domach rozwieszono nowe zarządzenia, plakaty wielkich rozmiarów, z dużym drukiem, roznakazy i odezwy do mieszkańców o zachowanie spo-

ГИСТОРЫЯ

Zachariasz Szachowicz (na pierwszym planie), podczas budowy kina „Znicz”, 1938 Zachariasz Szachowicz (na pierwszym planie), podczas budowy kina „Znicz”, 1938

koju. W przeciwnym razie groziła kara śmierci. Miasto zamarło, zastraszeni mieszkańcy przeważnie przebywali w domach. Tymczasem ruch motocykli i samochodów wojskowych przybierał na sile. Niemcy przez megafony nawoływali do zachowania spokoju. Zaraz na drugi dzień zabrano z miasta 30 zakładników, samą inteligencję, z zapewnieniem, że wrócą do domów, jeśli będzie względny spokój. Tak się nie stało, aczkolwiek spokój był. Zakładnicy nie wrócili, wiadomość o nich zaginęła. Co się z nimi stało – nikt nie wie.

Strach ogarnął wszystkich mieszkańców tego spokojnego miasta. Takie były przypuszczenia, że musiały być ciche zdrady, czy jakieś fałszywe donosy. Posądzano nawet niektórych mieszkańców narodowości niemieckiej o te donosy dla Niemców. Bo zaczęły się aresztowania, różnego rodzaju przesłuchania, każdy bał się o życie... W Bielsku było parę rodzin

niemieckich, ale który mógł ich posądzać o coś podobnego, przecież wspólnie tak dobrze żyli. Było podejrzenie na pana Paulisa. Młody Niemiec z matką i siostrą tyle lat mieszkał w Bielsku, mieli sklep spożywczy. Siostra Mery chodziła do siedmioklasowej Szkoły Powszechnej w Bielsku. Sam Paulis po wkroczeniu wojsk niemieckich założył mundur oficera niemieckiego loitnanta. O innych mieszkańcach trudno coś sądzić.

Najgorsze były pierwsze dni po wkroczeniu wojsk, potem ludzie zaczęli wychodzić do sklepów. Natomiast był rygorystyczny zakaz palenia światła otwartego w domach, należało zasłaniać okna. Zabroniono słuchać radio, należało zdać władzom odbiorniki. Telefony były odcięte, żadnych rozmów telefonicznych nie wolno było prowadzić. Taki rygor władz wojskowych trwał do 12 września. I tu powstała mala przerwa, tak jakby wszystko zamarło,

ГИСТОРЫЯ

cisza-spokój. Aż tu raptem 17 września do miasta wkroczyły czołgi, o dziwo – sowieckie. To była wielka niespodzianka, co się stało? Dlaczego tak jest? Za czołgami wkroczyła armia wojsk sowieckich ze śpiewem, też wielka niespodzianka. Okazało się, że te sprawy były uzgodnione między sobą, t.j. Niemcami i ZSRR. Rubieże wschodnie Polski będą należały do Sowietów, a reszta kraju – do Niemiec. Ale tam wojna trwała.

Po zajęciu Bielska przez władze sowieckie zaczęły się nowe porządki. W czasie niemieckiej okupacji cisza grobowa, a teraz słyszać maszerujące wojska sowieckie, śpiew, muzykę, ruch w mieście. Mieszkańcy zdziwieni, tak raptowną zmianą z nastroju ponurego, do tak wesolego. Szczególnie cieszyła się młodzież, której zawsze i wszędzie pełno.

Ruszyła nauka w szkołach, oczywiście w języku białoruskim, żydowskim i rosyjskim. W Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki początkowo były wykłady w języku polskim, ale potem zmieniono na białoruski. Z powodu tej zmiany zmniejszyła się liczba uczniów. Tu trwał dłuższy czas takie jeszcze nieustalone programem nieporozumienia. Ostatecznie, władze szkolne doszły do wniosku, iż tu będzie wprowadzony język polski i białoruski. Takie porozumienie było odpowiednie. W mieście uruchomiono mniejsze lub większe zakłady pracy. Powstawały rozrywkowe kluby młodzieżowe, sportowe. Do prac kierowniczych przeważnie garnęli się Żydzi. Z tym było wiele nieporozumień.

Powstała stabilna władza radziecka, która kierowała całokształtem spraw państwowych. Powstała Rada Miejska i powiatowa. Wszystko podlegało tym władzom i od tego czasu podlegaliśmy tej już prawnej władzy, począwszy od daty wkroczenia wojska radzieckiego do Polski do czasu okupacji niemieckiej.

Po jakimś czasie zaczęły się różnego rodzaju nieporozumienia, oskarżenia ludności, a nawet kary więzienia, donosicielstwo do władz – sluszne i niesłuszne. Atmosfera psuła się. Władze sowieckie podjęły postanowienie, że należy w Bielsku zbudować lotnisko dla

ciężkich samolotów wojskowych. Zlokalizowano je od granicy pól pilickich, równolegle z szosą Bielsk-Boćki, aż do lasu pietrzykowskiego. Władze dokonały mobilizacji młodzieży męskiej z terenu powiatu bielskiego do robót przy budowie lotniska. Zmobilizowano około 1000 osób, którzy stawili się do tych robót, pod nadzorem wojska. Teren plantowano, wyrownywano spychaczami. Rolnicy dostarczali furmankami kamienie. Po ukończeniu plantowania terenu nawieziono żwir na podsypkę pod płyty. Po wyrównaniu i wypoziomowaniu terenu ułożono płyty żelbetonowe o kształcie sześcioboka, grubości 15 cm, a średnicy około 150 cm. To wszystko wykonano w bardzo szybkim czasie. Resztę drobnych braków uzupełniano sukcesywnie. Pierwsze samoloty już startowały. Kiedy lotnisko było gotowe, dokonano mobilizacji poborowych.

Życie w mieście i powiecie toczyło się normalnie, do czasu, kiedy zaczęto mówić o kolchozach, co było nowością dla rolników. Zdania były tu mocno podzielone. Część było za, inni – przeciw. Dostawy płodów rolnych w formie podatku były przymusowe, obowiązkowe i terminowe. Co gorsze, w tym roku władze sowieckie zaczęły różnego rodzaju aresztowania, przeważnie opornych rolników i podejrzanych osób. Aresztowania, a nawet wywózki na Sybir całych rodzin. Powstał zamęt wśród mieszkańców, niepewność jutra. Coraz częstsze aresztowania i wywózki w nieznane. Władze utraciły u tubylców zaufanie. Wywożono na Sybir tzw. bogaczy rolnych – „kulaków” oraz osoby i całe rodziny pracowników leśnych i temu podobnych. Ludność wywożona podejrzewała Żydów, że to ich robota. Niepotrzebny ferment psuł dawne dobre stosunki międzyludzkie. Niesprawiedliwość podzieliła nawet dobrych sąsiadów. Opuszczone domostwa i gospodarstwa rolnicze pozostawały bez opieki.

Cały czas mieszkańcy Bielska byli niespokojni o jutro. Warunki stanu wojennego były coraz gorsze. Szczególnie męczyły mieszkańców te wywózki na Sybir, aresztowania. Dotknęło to mnie nawet osobiste. W ostatnich

ГИСТОРИЯ

Radziecki dowód osobisty Trofima Antychowicza, 1940

dniach przed wybuchem wojny niemiecko-sowieckiej, została wywieziona na Sybir czteroosobowa rodzina Bolgarskich – rodzina mojej żony. Ponury ten okres przygnębiał obie strony.

Ruch w mieście się wzmożł. Wojska sowieckie, a szczególnie lotnictwo rozpoczęły konserwację samolotów na lotnisku. Aż tu nagle 22 czerwca 1941 r. Niemcy niespodziewanie napadli na ZSRR. W pierwszej potyczce wojsk frontowych kolo Bielska zginęło 110 żołnierzy niemieckich i znacznie więcej sowieckich. Wojska niemieckie zabitych żołnierzy swej armii pochowały na ogrodzonym placu przy szosie Białowieskiej, należącym do mierniczego inż. Stanisława Bujnickiego.

Wojna niemiecko-sowiecka zapowiadała się na dłuższy czas, ponieważ dwa mocarstwa rozpoczęły wojnę zaborczą – kto będzie panował nad światem. Rosja to przecież wielkie obszary i trudne do opanowania. Jednak pierwszy okres wojny był dla ZSRR niekorzystny. Samo-

loty sowieckie z lotniska w Bielsku nawet nie ruszyły z miejsca. Niebawem nastąpiła zdrada wojskowa w Armii Czerwonej, a mianowicie gen. Własow, wraz ze swoją armią przeszli na stronę wroga. Armia sowiecka była po prostu zaskoczona, przecież był sojusz z Niemcami. Tymczasem oni zdradzili latwowiernemu sojusznikowi. Taka niespodzianka przyniosła dezorientację w dowództwie wojsk sowieckich i popłoch. Wojska jednak stawiali zacięty opór i za wszelką cenę hamowali Niemcom dalszy „Drang nach Ost”. I oto na terenach rubieży wschodniej rozpoczął się okres okupacji niemieckiej.

NIEMIECKIE WŁADZE OKUPACYJNE

Po zajęciu Bielska i powiatu przez Niemców na początku zapanował względny spokój. Utworzył się tzw. Rząd okupacyjny, który składał się z następujących jednostek: Landratsamt (powiat) – w budynku liceum im. T. Kościuszki, Stadtverwaltung (Urząd miejski) – w Ratuszu. Burmistrzem był oficer lotnictwa Rainhard.

ГИСТОРЫЯ

Policją kierował Niemiec Palme, szefem Arbeitsamt był również Niemiec. Tu przydzielano i zatrudniano ludzi, a raczej fachowców do poszczególnych instytucji miejskich. Powstał Zarząd Budynkami Opuszczonymi –Elektricitetverk. Kierownikiem był również Niemiec. Władzą życia i śmierci było Gestapo. Prosperowały też sklepy spożywczego i inne – tylko dla Niemców.

W Ladratsamcie, czyli Urzędzie Powiatowym, było zatrudnionych około 120 pracowników stałych. Przeważnie byli to Niemcy, za wyjątkiem Działu Technicznego, gdzie pracowali inżynierowie i technicy Polacy. W mieście utworzono Policai, Schutzpolicai, żandarmerię polową i gestapo. W budynkach pokarmelickich mieściło się więzienie. Było też więzienie Gestapo na Holowiesku. Po krótkotrwałym pobycie, więźniów wywożono stąd na rozstrzelanie do Lasu Pilickiego.

Powstał również Strafflager – na skrzyżowaniu ulic Zamkowej i Poniatowskiego. Jego szefem został mieszkaniec Bielska Bolesław Leończuk, zastępcą Antoni Szulc. Strafflager, czyli Karny Obóz Pracy, mieścił się w drewnianym budynku, okolonym żywą bieżnią. Był też budynek gospodarczy i w obu szczytach baraku psie budy. Wszystko to było zbudowane specjalnie dla przypadkowych więźniów. Warunki były tu ciężkie. Każdego ranka musieli oni od godz. czwartej, biegać na kucka po bieżni, bez względu czy to młody, czy stary. Była to tzw. „RUMBA”. Jeśli nie mógł sobie poradzić, to wówczas opieszalym pomagał pies, lapiąc z tyłu zębami aresztanta. Tak go poganiał. W Strafflagerze siedziało się za błahostki. Bywały i śmiertelne wypadki, przytoczę jeden z nich. Grupa aresztowanych pracowała przy budynku Landratsamtu, robili grządki pod kwiaty. Jeden z więźniów uciekł.

Chór ludowy, prowadzony przez Eugeniusza Jęwca (siedzi przy akordeonie), 1940

ГИСТОРЫЯ

Skrzyżowanie ulicy Mickiewicza i Kolejowej; widoczne niemieckojęzyczne drogowskazy, 1943

Schucman Bohdan Chmielnicki dopędził go i bezpardonowo, na oczach ludzi, zastrzelil. Więzień, mimo prośb nie uzyskał laski. Dziwi mnie bardzo, że człowiek może stać się despotą względem innego.

Bolesława Leończuka po wojnie sądzono pokazowo w sali kina „Znicz”. Skazano go na karę śmierci. Obecne na rozprawie kobiety mogły go ukamieniować, gdyby nie ochrona milicyjna. Jego własna żona i córka baly się go, jako domowego kata.

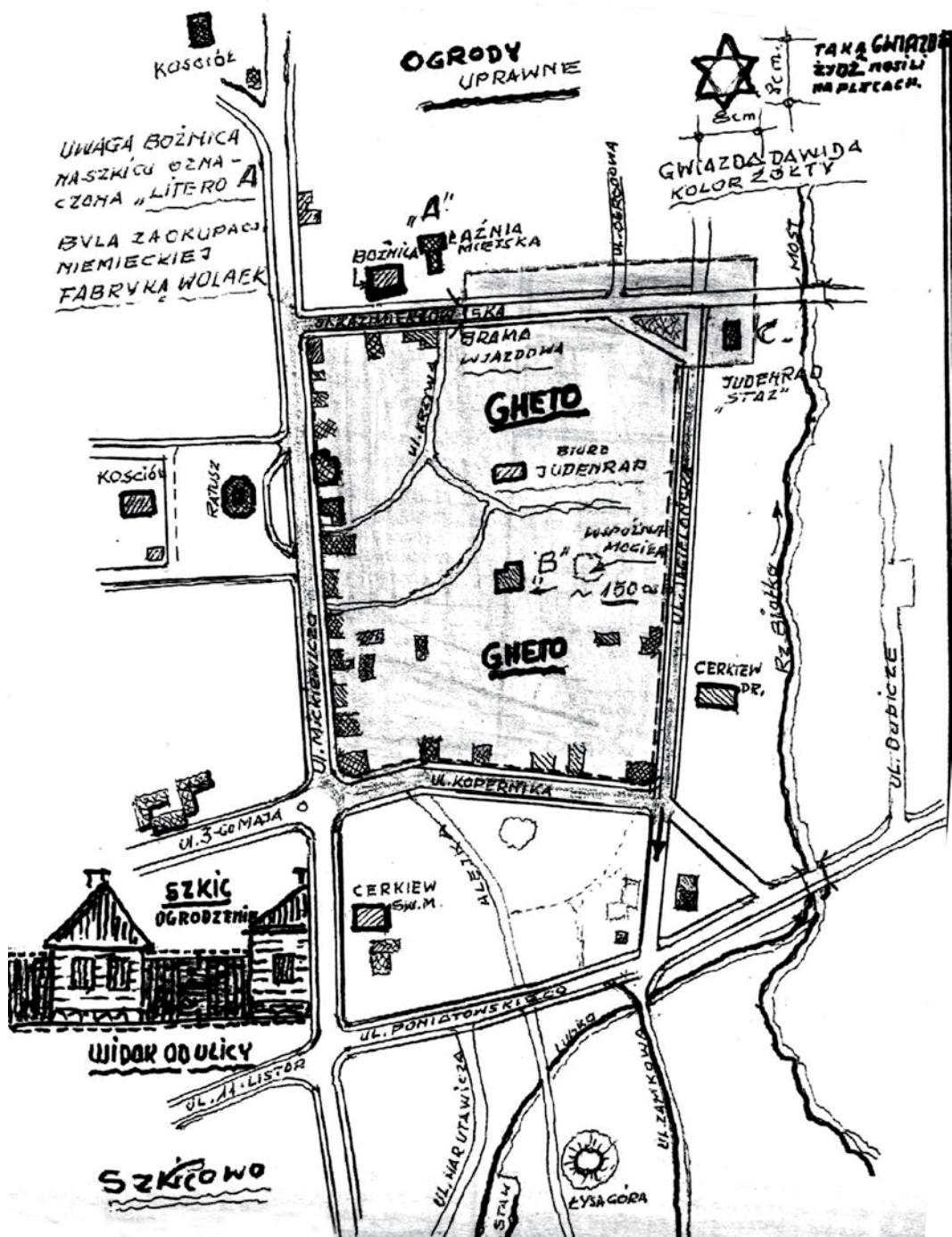
Oprócz wymienionych instytucji, po-wstawaly nowe, wyłącznie na potrzeby władz i ludności niemieckiej. Wszystkie zarządzenia i rozkazy płynęły od władz. Wszystkie rozkazy musiały być wykonywane bez żadnych tłumaczeń i oporów. Kary były bezwzględne i rygorystyczne. Żadnych sądów nie było, a każdy chciał żyć. Szkoly nieczynne, dla dorosłych pracy również brak. Był wprowadzony czas policyjny od godziny 20-tej do 6-tej rano. Mieszkańcy przebywali w zamkniętych domach, z zaslonietymi oknami, tak żeby żadne światło nie przedostawało się na zewnątrz. Inaczej Niemcy karali, bez możliwości odwołania. Wszystkim nakazano zdać odbiorniki radiowe oraz aparaty telefoniczne.

Początkowo Żydzi mogli swobodnie poruszać się po mieście, musieli być jedynie oznakowani gwiazdą Dawida koloru żółtego o średnicy ok. 8 cm. Żydom nie wolno było jednak chodzić grupami, tylko pojedynczo, a do tego jezdnią, przy krawężniku. Władze niemieckie rosły w sile, a oprócz tego w brutalność i bezwzględność. Ten postrach i niemiecka nieufność do mieszkańców po prostu każdego przygnębiała i to nie tylko Żydów. Każdy w myśli zadawał sobie pytanie – co dalej i jak będzie? Ten postrach włóczył się w ślad za każdym. Niespodzianki były bardzo groźne i częste w mieście i terenie. Za małe przewinienie bywała wielka kara.

Ta okupacja naprawdę była wielkim koszmarem. W myślach dni stawały się latami. Dla tubylców w mieście był wielki kłopot z chlebem i innymi artykułami żywieniowymi, a żyć trzeba było. Były tylko dwa spożywcze sklepy. Na kartki chleb, sól, kasza, o cukrze trzeba było zapomnieć. Najgorzej miały dzieci. Jednym słowem prawdziwa okupacja.

W mieście i terenie zaczęły się aresztowania, to jeszcze bardziej pogorszyło sytuację. Na porządku dziennym były rozstrzelaniami, zabójstwa.

ГИСТОРЫЯ

ГИСТОРЫЯ

GETTO

Po pewnym czasie władze niemieckie utworzyły getto dla Żydów. Znajdowało się w centrum miasta, w miejscu najbardziej zageszczonej zabudowy, w obrębie ulic: Mickiewicza, Jagiellońskiej, Kopernika i Kazimierzowskiej. Zabudowa ostatniej ulicy, po obu stronach znajdowała się w getcie. Nad ul. Kazimierzowską była kładka. Wjazd do getta znajdował się od strony ul. Mickiewicza, łatwo wglebiany w getto. Z lewej strony wjazdu została wygrodzona istniejąca drewniana, piętrowa bożnica żydowska, nieco dalej łazienia miejska, która była czynna dla mieszkańców miasta. Z jej usług nawet korzystali Niemcy. W bożnicy urządzono natomiast magazyn rzeczy, rekwirowanych u Żydów. Opiekunem był tu partyjny Niemiec Schultz, strózem zaś mieszkaniec Bielska Borkowskiego, który miał sześcioro dzieci.

Niemiec hojnie dzielił znajo-

mnych bogactwami z magazynu. Kiedy przyjechała komisja do zbadania zawartości magazynu, stwierdziła, że wiele rzeczy brakuje. Oskarżony został Borkowski, którego następnie zastrzelili Schultz, w obecności komisji.

Getto zostało ogrodzone wysokim, szczelnym plotem o wysokości dwóch metrów, z drutem kolczastym na górze. Wykonali

go żydowscy fachowcy, pod nadzorem Judenratu i Niemców. Wystające okna w stronę ulicy zostały zaszuflowane deskami. Chodniki uliczne były wyłączone z getta. Powierzchnia ogólna getta mniej więcej liczyła siedem hektarów. Liczba jego mieszkańców sięgała zaś 5500 osób. Szefem Judenratu, t. j. gminy żydowskiej został Szloma Epsztein, mieszkaniec Bielska.

Był człowiekiem inteligentnym, zrównoważonym. Dobral sobie współpracowników, potem wybrał straż porządkową w rodzaju policji żydowskiej. Trzba przyznać, że wśród Żydów było dużo ludzi kulturalnych, uczonych, wśród nich lekarzy, aptekarzy, pracowników. Byli też dobrzy fachowcy: stolarze, fryzjerzy i inni rzemieślnicy, którzy przedtem prowadzili własne warsztaty. Po zamknięciu ich w getcie miasto zubożało o te fachy. Brak fachowców doskwiąał mocno.

Judenrat starał się pracować jak najlepiej dla swojej społeczności. Za-

łożono szpital żydowski. Byli tu swoi lekarze, pielęgniарze i służba pomocnicza. W jednej z trzech bożnic urządzono szpital z apteką, w drugiej biuro Judenratu i straż porządkową. Stolarnię zorganizowano w drewnianym, nowo wybudowanym domu, leżącym w końcu ul. Kazimierzowskiej. Należy stwierdzić, że dyscyplina i porządek w getcie były dobre. Przewodniczący Judenratu potrafił utrzymać

Alejka przy Górze Zamkowej, pocztówka z 1943

ГИСТОРЫЯ

wszystko w spokoju. Ze strony niemieckiej osobą odpowiedzialną za kontakty z przewodniczącym Epszteinem był Schultz. Oni decydowali wspólnie o sprawach zaopatrzeniowych getta. Często korzystano z robót wykonywanych w getcie, a nawet żydowscy robotnicy pracowali poza nim. Tam, gdzie zachodziła potrzeba, nadzór nad tymi robotnikami sprawowali strażnicy żydowscy, a gdzie było większe zgrupowanie, byli też niemieccy nadzorcy.

Żydowscy robotnicy wykonywali m.in. powiększenie jeziorka koło Lysej Góry. Roboty były wykonywane ręcznie szpadłami. Wykopana ziemia odnoszono wiadrami na Łysą Górę i tak każdego dnia. Podobnie, grupa robotników żydowskich zrywała bruk na jezdni ulicy Zamkowej. Zerwane kamienie przenoszono na pobocze ulicy i układano w pryzmy. Te roboty, podobnie jak inne, były pod ścisłym nadzorem. Wówczas także wykonano, a raczej uregulowano alejkę przy Lysej Górze, od ul. Poniatowskiego do Dworca Kolejowego. Tymi robotami kierował Niemiec ogrodnik her Moltkentin. Oprócz wymienionych robót były jeszcze inne, mniej ważne. Ogólnie oceniając, różne prace przy udziale grup żydowskich wielkich trudności nie sprawiały.

W styczniu 1943 r. nastąpiła likwidacja getta. Wszystkich jego mieszkańców powiadomiono o zebraniu się na placu i przygotowaniu do wyjazdu w dalszą podróż. Żydzi zabrali ze sobą to co najpotrzebniejsze w podróży, a szczególnie dla dzieci. Prawie wszyscy starsi przykrywali się prześcieradłami. Cała grupa, a było to ponad pięć tysięcy osób, udała się w pod eskortą żołnierzy w stronę dworca. Tak jak wiele osób, byłem świadkiem tego ostatniego pochodu. Mieszkańcy Bielska żegnali Żydów, z oddali unosząc ręce.

Żydzi szli spokojnie, bez żadnych oporów wobec prowadzących ich żołnierzy. W zorganizowanym porządku, Niemcy poprowadzili wszystkich alejką przy Górze Zamkowej, na Dworzec Kolejowy. Zestaw wagonów towarowych był już przygotowany. Odjazd nastąpił po posadzeniu wszystkich ludzi. To wszystko odbywało się tylko jeden dzień. Pociąg odje-

chal w kierunku Siedlec – do Treblinki.

Getto opustoszało, ale jeszcze pozostały tu chorzy, obsługa szpitala, zarząd gminy oraz straż porządkowa. Jej właśnie Niemcy poleciły wykopać dół pośrodku getta. Zgromadzono tu wszystkich chorych i lekarzy, po czym rozstrzelano. Na końcu Niemcy rozstrzelali samą straż porządkową. W sumie zginęło wówczas około 150 osób. Kiedy po wyzwoleniu powrócił do Bielska z Oświęcimia Żyd Józef Berkowski, za pozwoleniem gminy żydowskiej w Łodzi, dokonał ekshumacji ciał pomordowanych. Z pomocą Urzędu Miasta, ciała przetransportowano na cmentarz żydowski przy ul. Brańskiej. Wspomniany Berkowski po jakimś czasie wyjechał do Wrocławia, gdzie zmarł. Ciało jego przewieziono do Bielska i pochowano na cmentarzu komunalnym.

Opustoszała część miasta, jakby całkowicie zamarła. Żydzi odjechali, wspomnienia pozostały. Przecież tyle lat żyliśmy w sąsiedztwie, razem chodziliśmy do tej samej szkoły, a teraz ich brak. A wszystkiemu winna wojna, w czasie której nie tylko Żydzi ponieśli takie cierpienia, również chrześcijanie przeżyli gehennę. Ile ludzi niewinnego poniosło śmierć, ile pozostało inwalidów, kalek, bezdomnych, sierot. Ale lata zrobią swoje. Wszystko powoli zatrze się w pamięci. Młode pokolenie, na szczęście, tego nie doświadczyło.

Na następny dzień po opuszczeniu getta przystąpiono do rozbiorki plotu drewnianego. Teren zionął pustką. Opuszczone domy były w bardzo złym stanie, wszędzie śmieci, gruzy, brud. To wszystko należało uprzątnąć, aby można było z mieszkańców jeszcze korzystać. A trzeba dodać, że w obrębie getta była też pewna liczba domów chrześcijan, szczególnie od strony ul. Jagiellońskiej. Deski z ogrodzenia przeważnie zabierali właściciele. Obecnie teren getta jest zabudowany blokami mieszkalnymi. Nie istnieje tu żaden pomnik, upamiętniający męczeństwo narodu żydowskiego.

OKUPACJA W OKOLICACH

W mieście, oprócz trosk życia codziennego, mieszkańcy żyli pod ciągłym strachem. 15 lipca 1943 r. gestapo zabrało i rozstrzelalo w

ГИСТОРЫЯ

Lesie Pilickim (Osuszku) 49 osób, w tym trzech księży, nauczycieli, burmistrza Erdmana, lekarzy i innych, w tym 12 dzieci. Był wśród nich szewc z sześciorgiem dzieci. To był wielki szok. Przecież w tym lesie takich rozstrzelano zbirowych i pojedynczych było bardzo wiele. Tam powstał cmentarz zbiorowy mogił, który nazwano „cmentarzem mordu hitlerowskiego” Las stał się ponurym. Niegdyś bawiły się tu dzieci szkolne, był miejscem letniego wypoczynku dla mieszkańców miasta i okolic. Takie mordy były i w innych miejscowościach. Wieś Rajsk, położona około 5 km od Bielska 16 czerwca 1942 r. była całkowicie spalona. Rozstrzelano 149 osób, pozostawiając kobiety i dzieci. Wieś spalono, a murowaną cerkiew rozebrano.

Z cegły z rozbiórki cerkwi zbudowano w Bielsku, na placu Szujeckiego, pomieszczenie tzw. czyżarni do wełny dla niemieckiej firmy „BENC”. Ta czyżarnia czesała wełnę na wyrób walonek dla wojska niemieckiego na front wschodni. Walonki wytwarzano w bożnicy przy ul. Kazimierzowskiej. Wagony odsyiano je na wschodni front. Ogólnie, w powiecie bielskim w wyniku eksterminacji hitlerowskiej zginęło około dwóch tysięcy osób, nie licząc Żydów.

Wspomnę także o Białowieży i okolicach. Otóż, w czasie okupacji niemieckiej tuż przy

cerkwi św. Mikołaja, w grabowym zagajniku, Niemcy urządzyli miejsce kaźni. Powieszono tu 90 ludzi, kobiet i mężczyzn. Pierwszymi powieszonymi skazańcami było młode małżeństwo Konstanty i Lidia Barmutowie, pozostawiając dwoje małych dzieci. Ludzi wieszano na rozkraczonym słupie, który stał na tle tego grabniaka i cerkwi. Potem wieszano nawet zbiorowo na drzewach grabowych. Przykro było patrzeć na wiszące „kukły” ludzkie. A co gorsze, że przed powieszeniem skazaniec siedział w celi piwnicznej poczty, gdzie był torturowany w sposób nieludzki. Zazwyczaj wieszano w sobotę, aby ludzie patrzyli na nich, idąc do cerkwi. To było niszczenie moralne ludzi żyjących. Pozostanie to na długie lata w pamięci. Wszystkich powieszonych pochowano na cmentarzu parafialnym w Białowieży.

Były też masowe rozstrzeliwania ludzi w Białowieży. Strzelano do ludzi na tle ścian żwirowni. Żvir samoistnie przysypywał ciała zamordowanych. W mniejszej żwirowni rozstrzelano 22 osoby, w żwirowni przy drodze Browskiej zaś 200, przywiezionych z Hajnówki i okolic. Ciała pomordowanych pozostały bez jakiegokolwiek ekshumacji. Pierwsze, rocznicowe nabożeństwo żałobne na miejscu tragedii odprawił ksiądz prawosławny Konstanty Baiko.

Ratusz w okresie okupacji niemieckiej, widoczna flaga ze swastyką

ГИСТОРИЈА

STADBAUAMT I OCALONE DZWONY

W okresie okupacji w mieście utworzono tzw. Stadtbauamt, podlegający pod Stadtver-

obowiązek kierować szarwarkami, a szczególnie transportem podwodowym. Jednym słowem, utrzymywać porządek w mieście.

Hotel „Ostpreussenhoff”, zbudowany w okresie okupacji niemieckiej, 1943

waltung (Urząd Miasta). Stadtbauamt był to po prostu dział gospodarczo-techniczny, posiadający stolarnię, robotników budowlanych różnych zawodów. Wszystko na potrzeby miasta i jego mieszkańców. Szefem Stadtbauamtu był Niemiec inż. Schyld oraz dodatkowo czterech Niemców, jakoby jego pomoc. Bielszczan, t.j. siły technicznej, było trzy osoby, skierowanych przez Arbeitsamt (Biuro Zatrudnienia). Tu skierowano również mnie oraz Kurylka, Choroszkiewicza i magazyniera Artysiewicza. Była też maszynistka Niemka, i tocale Biuro.

Stadtbauamt był jedynym zakładem budowlanym w całym mieście. Przedsiębiorstwo wykonywało wszystkie roboty: remonty ulic, mieszkań, kanalizacji, t.j. przykrycia studzienek kanalizacyjnych, remont chodników, a nawet roboty zdruńskie. Pracownicy techniczni mieli

Pracowalem w Stadtbauamcie z robotnikami, stolarzami i innymi. Wszystkie roboty były wykonywane na polecenie szefa i jego następców. Pewnego razu, a było to w lecie 1943 r., na polecenie władz wojskowych, należało zdjąć wszystkie dzwony z kościołów i cerkwi. To przypadło do wykonania dla mnie. Kazano zorganizować grupę robotników i transport do zdjęcia i przewiezienia dzwonów. To był prawie rozkaz wojskowy. Pierwszym kościołem, do którego się udaliśmy, był parafialny; tu był wówczas ksiądz Sokolowski. Był tym zaskoczony, ale oporu nie stawał. Razem poszliśmy na dzwonnice, ksiądz z bólem serca spojrzał na dwa dzwony i powiedział: „No trudno, zdejmujcie”. Tak zebraliśmy ze wszystkich świątyń 14 dzwonów. Przewieźliśmy na plac budowlany i ustawiliśmy na drewnianych legarach przy

Teren obecnego Parku Królowej Heleny w okresie okupacji niemieckiej

ścianie magazynu. Fairant, robotnicy poszli do domu na obiad.

Na drugi dzień nasze Biuro powiadomiło, że na dworcu kolejowym są dwa wagony desek do odebrania. Z tym poszło łatwo, zwieziono je furmankami szarwarkowymi. Z braku miejsca, deski ulożono na dzwony, przykrywając je całkowicie. Deski stopniowo brano na potrzeby remontowe. Tak dzwony stali przykryte, aż do frontu sowieckiego. A po wyzwoleniu wróciły na swoje miejsce.

WYZWOLENIE

Dnia 31 lipca 1944 roku Niemcy opuścili Bielsk. W ślad za Niemcami do miasta wkroczyły wojsko sowieckie, a z nimi saperzy, którzy niezwłocznie przystąpili do rozminowywania budynków: ratusza, dwóch kościołów i Domu Ludowego z Kinem Znicz. Ubiegłą nocą zostały wysadzone w powietrze: gmach Liceum im. T. Kościuszki, poczta, dworzec kolejowy z wieżą ciśnień oraz podpalono elewator zbożowy. Wybudowany przez Niemców piętrowy hotel z restauracją, tej nocy również wysadzili w powietrze, pozostały tylko gruzy. Tego dnia nie tylko Bielsk, ale i cały powiat bielski był

wyzwolony spod okupacji niemieckiej.

Mieszkańcy wyszli z kryjówek na spalisko. Wracają ludzie z lasów, gdzie mieli schronienia w czasie działań frontowych. Szukali swoich domów opuszczałych – nie ma, spalone lub wysadzone w powietrze. Rozmawiali ze sobą, co robić, jak to będzie. Nawet o władzy nie myśleli. Uważali, że jest wolna Polska i więcej okupanta nie będzie. Wkroczyły wojsko sowieckie. Wszyscy ze wszystkimi witali się, RADOŚĆ nie do opisania.

Nawet te zgłoszczą nie razily, co jeszcze tliły się. Roboty porządkowe ruszyły, ale trudni było tak od razu zorientować się, gdzie co było. Przecież granic posesji ani plotów nie widać. Ale pomalu jakoś wszystko się ułożyło.

Co nas, żyjących czeka teraz? Pierwsza sprawa – odbudowa miasta! Bolesna pamięć po zamordowanych, zbiorowe mogiły, gdzie leżą nasi znajomi i krewni. Te ciężkie i bolesne wspomnienia były dzielone między ludźmi przy każdym spotkaniu. Kto tego nie przeżył, to nie wyobraża sobie tego bólu.

Zachariasz Szachowicz

Wiele już dziś wiemy o takich wybitnych rodach, związanych z historią Cerkwi na Podlasiu jak Kostycewicze, Sosnowscy, Kraskowscy, Brenowie, Goworscy. Nadal jednak poza specjalną uwagą pozostaje grono postaci, które wiele dobrego uczyniły dla społeczności białoruskiej w swych parafiach i szerzej. Do takich osób należy o. Benedykt Telakowski, w latach 1826-1870 proboszcz cerkwi św. Apostoła Jakuba w Łosińcu. O jego życiu i dokonaniach opowiada o. Grzegorz i m. Antonina Sosna, autorzy książki „Parafia na skraju Puszczy Ladzkiej”, którą nasze Stowarzyszenie przygotowuje do wydania jeszcze w tym roku.

Ojciec Benedykt Telakowski urodził się w 1789 r., jako najstarszy syn o. Symeona i Rozalii z Bohowiczów. Rok później o. Symeon został mianowany parochem cerkwi w Łosińcu. Benedykt wychowywał się więc w okolicach Puszczy Ladzkiej. Pokochał te tereny i ich mieszkańców. Pierwsze nauki pobierał w domu ojcowiskim, po czym wstąpił do gimnazjum w Białymstoku. Po jego ukończeniu, przez dwa lata pobierał naukę teologii w Seminarium Duchownym w Żyrowicach. Po powrocie w bielskie strony, od 1813 r. Benedykt Telakowski sprawował obowiązki wiceinspektora szpitala wojennego w Bielsku. Funkcję tą pełnił sumiennie i rzetelnie przez prawie pół roku. 22 marca 1817 r. otrzymał święcenia kapłańskie i był skierowany na koadiutora (wikarego) do parafii losińskiej, a po śmierci o. Symeona w 1826 r. został mianowany jej proboszczem. W tym też roku komisja heraldyczna potwierdziła mu prawa szlacheckie.

Lata 1830-31 były trudnym okresem dla o. Benedykta i jego parafian. Łosinka i okolice stały się areną przemarszów wojsk powstańczych i rosyjskich. Duchowny w tych wydarzeniach zajął pozycję lojalną wobec państwa. Świadczą o tym słowa dokumentu z 1839 r.: *Jego głos, dzieci będącie wiernymi i statecznymi dla swojego Monarcha, ani jeden z parafian nie oddalił się dla buntu, nie do Królestwa Polskiego, ni też do powstańców tegoż i wtedy, gdy przechodził temi stronami z oddziałami wojsk generał Chłapowski i generał Dembiński.*

Wielkim wyzwaniem dla duchownego w tym okresie była epidemia cholery, która do powiatu bielskiego przywędrowała wiosną 1831 r., razem z wojskiem. Ognisko cholery w Łosince odnotowano już 24 czerwca, w połowie lipca choroba pojawiła się w Kamieniu, rozprzestrzeniając się na sąsiednie wsie. Aby ulżyć cierpieniom miejscowej ludności, do Łosinki skierowano doświadczonego cyrulika z Bociek Szymsze Boruchowicza.

Ludzie szukali przede wszystkim ratunku w modlitwie, prosząc swego proboszcza o. Benedykta Telakowskiego o poprowadzenie procesji wokół wsi, w czasie których stawiano krzyże. Według tradycji krzyż należało zrobić z jednego kawałka drzewa, w ciągu jednego dnia. Trzeba było go też owinąć płociennym ręcznikiem. Wieść o powszechnych procesjach w parafii losińskiej doszła do władz administracyjnych, które przez dziekana bielskiego zalecili zaprzestania takich praktyk i kontaktowania się z parafianami w czasie epidemii. W odpowiedzi, o. Benedykt napisał list do samego imperatora Mikołaja Pawłowicza, prosząc o zezwolenie na organizowanie obchodów pól oraz wyjeżdżanie do parafian w poszczególnych wsiach. Duchowny twierdził, że zerwanie kontaktu z parafianami w takiej chwili byłoby wielką stratą dla ludzi, którzy przez pobożność zwykli są chodzić często do cerkwi i prosić Wszechmogącego o dobro powszechnie i przekrócenie panujących chorób, o przedłużenie wieku.

Księga do zapisywania Metryk Ślubnych
do Roku 1818-go sporządzona przez o. B. Telakows-
kiego

Rok 1818

1. Wies Krzywiec Polak Jan Lewczuk Młodzian ze Wsi Czajkow & Panno Maryanną Kubajecową dnia 20 stycznia po egzaminach trzech zapowiedziach wręcili błogosławienstwo Matki Boskiej w Cerkwi Łosińskiej w parafii świątyni Świętego Jana Chrzciciela Mikołaja i Stanisława Charkiewicza i innych parafialnych. Świadcy: s. b. Telakowski.
2. Krynica. Polak Maksym Laniowski Młodzowiec ze Wsi Krywocza & Panno Kunią Kiełbaszkowską dnia 28 kwietnia po egzaminach trzech zapowiedziach wręcili błogosławienstwo Matki Boskiej w Cerkwi Łosińskiej w parafii świątyni Świętego Jana Chrzciciela Mikołaja i Stanisława Kiełbaszkowskiego i innych parafialnych. Świadcy: s. b. Telakowski & Symeon Telakowski Paroch Cerkwi Łosińskiej.
3. Rzepiska. Polak Jan Onaciu Młodzowiec z Panną Daryą Perocionową obie ze Wsi Rzepiska, dnia 27 maja po egzaminach trzech zapowiedziach wręcili błogosławienstwo Matki Boskiej w Cerkwi Łosińskiej w parafii świątyni Świętego Jana Chrzciciela Maksyma Kuzminskiego i Szymona Onacina i innych parafialnych. Świadcy: s. b. Telakowski.
4. Piotorka. Polak Leon Harasymiu Młodzian ze Wsi Łosiniec.

Karta księgi metrykalnej z 1818, rękopis o. Benedykta Telakowskiego

Duchowe i fizyczne zmagania proboszcza o ratowanie parafian w czasie epidemii cholery, najlepiej charakteryzują słowa dokumentu: *On ieden dosięgnionych morową zarazą cholera w ich domach z Krzyżem Świętym i Świętościami religii, osobiście nawiedzał, pocieszał, ośmiał, leczył nawet i dawał lekarstwa własnym kosztem, nie szczędząc własnego życia i swej rodziny, żony i licznych dzieci odzywając do parafian „Wy wszyscy u mnie podług Świętej Religii, iako podobne iestescie dzieci moje”.*

W 1839 r., na zebraniu (soborku) duchowieństwa w Czarnej Cerkwnej, o. Benedykt, jako pierwszy, złożył na ręce dziekana Adama

Kostycewicza oświadczenie o przyłączeniu do Cerkwi Prawosławnej. Dzięki umiejętnemu podejściu o. Benedykta, losińscy parafianie nie okazali niechęci do nowego wyznania, a po słowach o. Telakowskiego: ...na oczach zamiast smętności na twarzach parafian zajaśniało największe ukontentowanie z takowych reform tak iakoby ich wcale nie było i w powszechności parafianie sądzą, że za tyle ludzkości dla nich, za tyle życzliwości za taka żarliwość i stałość dla prawej władzy.

Dzięki o. Benedykty Telakowskemu 180 osób obrządku rzymskokatolickiego, dawnych unitów z różnych parafii przystąpiło do prawosławia. Z powodu tego, że osoby te

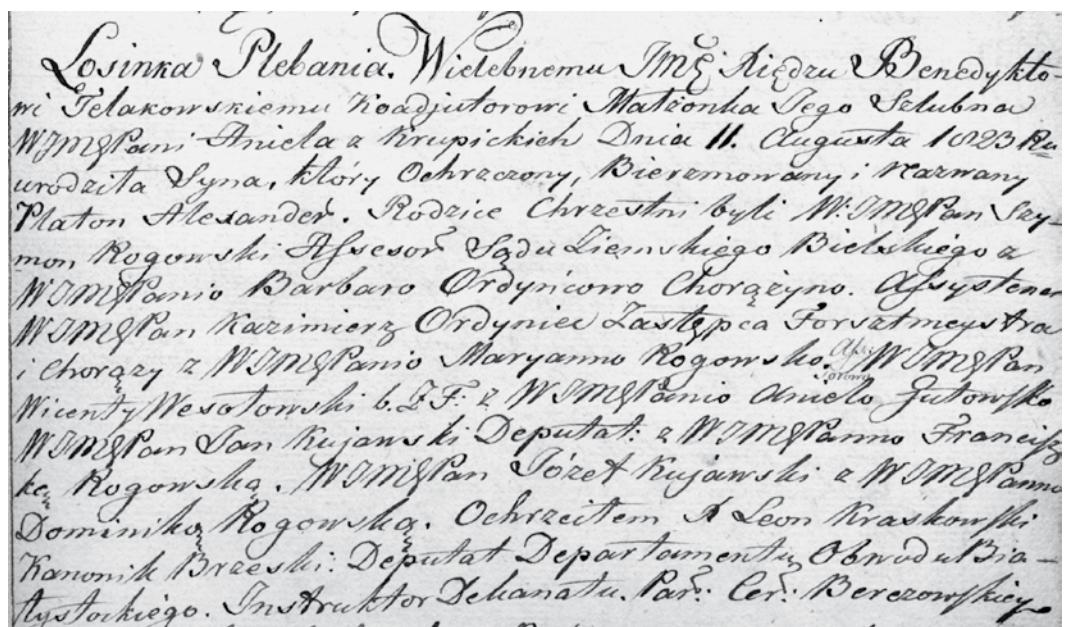
pochodziły z różnych miejscowości, aby zapobiec konwersji, duchowny poprosił u władz duchownych o wydanie specjalnej księgi z pieczęcią dziekana o. Afanazego Łopuszyńskiego. Oznaczono w niej czas przyłączenia do prawosławia, dawne wyznanie i stałe miejsce zamieszkania, z zaznaczeniem czasu przyłączenia. Księga ta znajduje się do dziś w archiwum cerkwi losińskiej.

W sprawach finansowych o. Benedykt był człowiekiem skrupulatnym i uczciwym. Wzmiankuje o tym dokument: ...parafialnych i cerkiewnych pieniędzy w każdym czasie i okolicznościach rzetelnie i porządnie prowadzi kalkulację i z dawna rachunki bez naymniejszej na własną korzyść interesowności w której między parafianami i podejrzeniami nawet nie powstawało.

Nie obchodziło się jednak i w tym czasie bez falszywych pomówień i skarg na duchownego. W 1839 r., do Konstytorsza w Brześciu wpłynęła skarga, którą złożył włościanin amtu klejnickiego ze wsi Krzywca Wincenty Sawicki, obrządku rzymsko-katolickiego. Obwiniał księdza Telakowskiego przed ...Czynownikiem i Konsyliarzem Jego Cesarskiej Mości Kancelaryi

niedorzeczej skargi o niektórych niby nienależnych poborach pieniężnych. Parafianie parafii losińskiej stanęli murem za swoim pasterzem. Skierowali list do biskupa w Brześciu, w którym czytamy: ...terażniejszy paroch naszej parafii ksiądz W. Benedykt Telakowski... od urodzenia swego pośród nas do dzisiaj dnia jest nam znajomy iak z najlepszego i prawnie świętobliwego względem parafian postępowania, nie tylko we wszystkich uczynkach wiary świętej, lecz w świeckim pośyciu i że w tych względach najmocniejszym, iż w kolej dwudziestu dwóch lat z czasu Jego powiedzy nami kapłanem, nigdzie na Niego ze strony jego parafian nie było skargi. 2. Ze tenże W. paroch Telakowski w wielkich niebezpieczeństwach, które groziły Państwu i powszechnemu istnieniu ludzkości, iakiemi byli Rokosz w Królestwie Polski i zaraza cholera morbus nazwana, pocieszając nas w rozpaczy i umacniając w naytrwalszej wierności dla Naymiśinskiego Monarchy i Jego prawnego Rządu...".

Ojciec Benedykt Telakowski wykazał się człowiekiem wszechstronnym, nie tylko jako duchowny. Zaangażowany był też w problemy ogólnospołeczne. W 1834 r. we wsiach Kotłówka i Nowiny wykryto 25 poddanych plci męskiej, tzw. zbiegów. Dzięki zapobiegliwości

Metryka urodzenia Platona Aleksandra, syna o. Benedykta, 1832

księda nie doszło do „straty skarbu państwa”. Istniało zarządzenie: *Zaleca się najsirowiej, aby wszelkiego stanu zbiegli byli aresztowani w sąd odesłani.* Duchowny wspierał też parafian w dziele postępu rolniczego. Sprowadzał sadzonki drzew owocowych, doradzał w sprawach agrotechnicznych.

O tym, że o. Benedykt Telakowski był człowiekiem znanym i cenionym świadczą osoby, w latach 1821-1827 chrzczące jego dzieci. Były to znane osobistości z powiatu bielskiego i białostockiego, a mianowicie: Wincenty Mońko – gubernialny sekretarz rządu obwodowego białostockiego, Apolonia Gumowska – kapitanowa wojsk rosyjskich, Kazimierz – chorąży fosztmajster puszczy skarbowych powiatu bielskiego i drohiczyńskiego, Michał Maliszewski – asesor sądu ziemskiego bielskiego, Antoni Roluttowski – administrator amtu klejnickiego, Szymon Rogowski – asesor sądu bielskiego, Ksawery Sawiński – nauczyciel szkoły parafialnej bielskiej, Ignacy Dąbrowski, Salomea Linke – radczyni tytułarna oraz Ferdynand Linke – komornik.

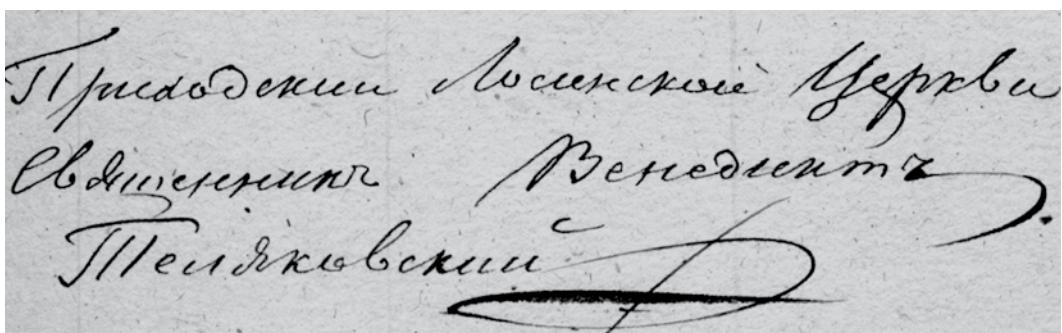
W 1841 r. córka Benedykta Telakowskiego, Eleonora wyszła za mąż za studenta Grzegorza Sosnowskiego, późniejszego proboszcza parafii w Puchłach i jako prawosławna matuszka przyjęła imię Helena. A oto metryka urodzenia matuszki Heleny (Eleonory). *Wielebnemu JX. Benedyktoni Telakowskemu Koadiutorowi Małżonka iego W. Pani Aniela z Krupickich dnia 24 Januar 1820 r. urodziła córkę,*

która ochrzczona, Bierzmowana i nazwana Emila Eleonora. Rodzice Chrzestni byli WJM Pan Piotr Gutowski Strażnik Puszczy Skarbowej Białowieskiej z WJM Panią Maryanną Rogowską Asserową Ziemską. Ochrzciłem x. Symeon Telakowski. Parafianka cerkwi puchłowskiej dr Irena Matus opisała w monografii działalność ks. Grzegorza Sosnowskiego na nivie duchownej i oświatowej.

19 listopada 1860 r. o. Benedykt Telakowski bezpłatnie wynajął swój dom w Łosińcu na rzecz szkoły ludowej (mimo, że w domu znajdowało się sołectwo, placacę rocznie po 20 rubli srebrem). Z polecenia biskupa Ignacego Żelazowskiego od 4 września 1864 r. o. Benedykt obsługiwał parafię w Lewkowie. Swoją dobocią i sumiennym stosunkiem do duchowej opieki, zasłużył na podziękowanie i uznanie parafian lewkowskich, co zostało wyrażone w liście wysłanym do Konsystorza w Brześciu. Benedykt Telakowski był inicjatorem budowy cerkwi w Narewce, należącej wówczas do parafii w Lewkowie. 27 maja 1865 r., przy jego udziale, odbyło się uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego. Cerkiew w Narewce wyświęcono w 1867 r.

Ksiądz Benedykt Telakowski sprawował urząd proboszcza w Łosińcu ponad pół wieku. Zmarł na zapalenie pluc 10 lutego 1870 r. Pochówku dokonał syn o. Jerzy Telakowski na cmentarzu parafialnym. On też przejął po ojcu parafię.

*o. Grzegorz Sosna
m. Antonina Troc-Sosna*

Własnoręczny podpis o. Benedykta Telakowskiego, 1843

ΛΥΔΕ

PRZYPADEK IGNACEGO OCHRYMIUKA Z OCHRYMÓW

W sprawdzonej przez wieki praktyce kościelnej, małżeństwa w bliskim stopniu pokrewieństwa są niedopuszczalne. Zamążpójście czy ożenek w drugim czy trzecim pokoleniu mogą się zdarzyć tylko w szczególnych przypadkach i to za specjalnym zezwoleniem zwierzchnika Kościoła lokalnego. Dawniej takie przypadki należały do rzadkości, aczkolwiek się zdarzały.

W 1825 r., kiedy proboszczem cerkwi w Łosińcu był znany nam o. Benedykt Telakowski, doszło do małżeństwa Ignacego Ochrymiuka z Ochrymów z cioteczną siostrą Marianną Ochrymianką. Młodzi ludzie tak zapragnęli być razem, że kiedy, ze słuszych wzgledów, odmówiono im udzielenia ślubu, Ignacy popadł w depresję i zaczął niknąć w oczach. Po jego przedbadaniu, lekarz powiatowy Fryze stwierdził, że całkowitej utracie zdrowia psychicznego kawaler może zapobiec jedynie udzielenie zezwolenia na małżeństwo

10. 57.

Ignacy Jozafat Bulhak

Metropolita Rzymsko Unickich w Ropszy Cerkiew Brzeski Diecezjalny Biskup, Rzymsko Katolicki Duchowny Kollegii 2° Departamentu Prezydent Opat Onufreyski, Orderu S. Anny 1. Klasy Kawaler Wielkemu Jdu Benedyktowi Telakowskiemu Cerkwi Łosinskij koadiutorowi Nam w Chrystusie mitemu Zbawienia w Panu Krzyżono Nam jest imieniem i ze strony Ignacego Ochrymiuka i Marianny Ochrymianki Młodzianow Parochyan Cerkwi Łosinskij, jako oni wrażemnych umowach i naftatem zezwolenia Zwierzchnik Matki swoje sakramentalnie zatrzymać się usiądąc; teraz ze do usiądeń takowych poftanowion' drugi Stopień floczwiennista jest na przeprosinie, prosto skadajce Swiadcstwo Doktora Powiatow Bielskiego W^e Fryze dnia 20. pms: za N° 148 wydane, "że Ignacy Ochrymiuk inaczej przyjedź do zdrowia nie more, tylko wedle jego zamiaru w oznaniu się z Marianną skutek swego wzem do Nas supplikowan, abyśmy im w takowej przeprosinie kaski wie dysponsowali raryty. My zatem uwaniając upadek Ignacego Ochrymiuka z atomnością pochodzeg, ie jest bliżej nabycia de festu nigdy ulecić się nemożliwe, jeliiby Ma, z ręczony Marianny Ochrymianki w Źyrowic Matkińska weść nado zezwolone, ie nictaz ręczony Ignacy Ochrymiuk zaraz już rospieszyc schodzić, na umysłe błądzić, i od ludzi na samotność oddalać się, oraz z przyczyn w przycoronim wyzej Swiadcstwie Doktorskiem ugraniczonych, a nie z innych powodow, ze pobiegajc dalszymu wyniesieniu mocaemu z temu, taki o. I.

Autograf dokumentu

z Marianną. Napisano wówczas do metropolity unickiego Ignacego Bulhaka pismo w sprawie zezwolenia na ślub. Niebawem z Źyrowic do Łosinki przyszła pozytywna dla Ochrymiuków odpowiedź.

**Ignacy Jozefat Bułhak Metropolita
Rzymsko Unitskich w Rossyi Cerkwi,
Brzeski Dyecezyalny Biskup, Rzym-
sko Katolickiey Duchowney Kolegii
2go Departamentu Prezydent, Opat
Onufreyski, Orderu S. Anny 1. Klassy
Kawaler.**

Wierlebnemu J. X. Benedykowi Telakowskiemu Cerkwi Łosinskiey Koadiutorowi Nam w Chrystusie milemu Zbawinie w Panu.

Przelożono Nam jest imieniem i ze strony Ignacego Ochrymiuka i Maryanny Ochrymianki młodzianow parochyan cerkwi Łosinskiey, jako oni po wzajemnych umowach i nastalem zezwoleniu związkiem małżeństwa sakramentalnie złączyć się usiłują, lecz że do uskutecznienia takowych postanowień drugi stopień pokrewienstwa jest na przeszkozie, przeto składając świadectwo Doktora Powiatowego Bielskiego Wgo Fryze dnia 20 przes. Za nr 148 wydane „że Ignacy Ochrymiuk inaczey przyśc do zdrowia nie może, tylko kiedy jego zamiary w ożenieniu się z Maryanną skutek swój wezmą” do Nas suplikowano, abyśmy im w takowej przeszkozie laskawie dysponsować raczyli.

My zatem uważając upadek Ignacego Ochrymiuka z ulomności pochodząca, że jest bliski nabycia defektu nigdy uleczyć się niemogącego, jeżeliby mu z rzeczoną Maryanną Ochrymianką w Związki Małżeńskie wejść niedozwolono, że nieraz rzeczony Ignacy Ochrymiuk zaczął już z rospaczy schnąć, na umyśle błądzić, i do ludzi na samotność oddalać się, oraz z przyczyn w przytoczonym wyżej świadectwie doktorskiem wyrażonych, a nie z innych powodów, zapobiegając dalszem u wyniknąć mogącemu złemu, tychże Ignacego Ochrymiuka i Maryanną Ochrymiankę od wszelkich klątw, suspensy, interdyktu, albo innych kościelnych wyrokow, cenzur i kar, bądź s prawa, bądź z decyzji Sędziego, z jakiekolwiek okazy i przyczyny naniemionych, jeżeli z tych

którey z jakiekolwiek powodu ulegają, rozgrzeszając i za rozgrzeszonych mając, onym od przeskody drugiego stopnia pokrewienstwa dysponsować umyslismy.

Jakoż w Imie Państkie dyspensuje zlecając W. T. ażebyś za poprzedniczym nasciśleyszym Examinem, zali Niewiasta nie jest porwana i uwieziona, lub chociaż porwana i uwieziona była, nie jest atoli teraz w ręku porywacza, niemniej o innych Kanonicznych przeskodach potrzebną Indagację uczyniwszy. W czem W. T. sumnienie ściśle obowiązujemy. Szluby Małżeńskie przy Swiadkach wedle prawa użyć się mających Ignacemu Ochrymiukowi i Maryannie Ochrymiance pobenedyktował oraz o nenieyszej Naszej Dyspensie w Księgach Metryk Szlubnych wyraźną uczyniwszy wzmiętkę, samą Dyspensem w tychże Księgach konserwował.

Dat. W Żyrowicach mca. Octobra 28 dnia 1825 roku.

+ Jozafat Metropolita
(pieczęć)

[za sekretarza Leon Stańkiewicz]

ЕТНОГРАФІЯ

ПУДЛЯСКЕ ВЭСІЕЛЕ

Рэч дееце в Лосінскую парофоніі на Пудляшу

Особы:

Іван-Ясько (молоды)
Анастасія-Насця (молодая)
Маршалок вэсіельны
Мама молодэі
Батько молодого
Мама молодого
Брат молодэі
Брат-Старшы сват молодэі
Сестра (старша дружка) молодэі
Хрышчона
Коровайницы з ...
Хрышчоны молодого
Хрышчоны молодэі
Старшы сват (брат) молодого
Дружбанты
Дружкі
Музыка

СЦЭНА I

СУБОТА

Молодая в хаті. Гладіт вышыту сарочку молодому; валикуе ручнікі на прыдане, складае до сундука, співае песню: - "А у мого тата малёвана брычка...". Прыходит сестра - старша дружка:

Старша: Насцю, покажы сваюй посаг... Повна скрыня... О, і той гожы дыван в 28 пруткуюв, што я тобіе помагала ткаті... Колі ж ты тое все поспела зробіті. То ж і до іншай роботы ты нэ была леніва, і до науکі.

Насця: Кажут, чого паненкою научыцся то і твоім в замужнім жыццю будэ...

Старша: Мніе б од тэбэ того всёго поучытіся. Але пора тэнэр вжэ Насцю іті просіті на вэсіеле. Казалі, што Ясько со своим старшим вжэ ціелэ сэло обегав і до Караплюков пушнов, Степанчыных просіті. Вэсёлою ім вжэ дорожэнка, ой, вэсёлою...

До хаты вхадяць дружкі, брат і сваты молодэі. Вітаюцце. Молодая запрашае остаткіе в хаті. Сама з дружской выходіт...

Співають песню...

Дружка I:

Тамтого року на Покрову прыходілі до мэнэ сваты...

Сват:

То ж так, на Покрову діевка готова, а на Дмітра діевка хітра...

СТНОГРІФІЯ

Дружка I:

Райком быв Стэнан Городіскі. На сватах было все як следуе. Того хлопця я пэршы раз побачыла. Правда, можлівы... Договорыліся на розгляды і поехалі в тые Чыжыкі, Стэнан зы мною і моім братом. Як заехалі, одразу давай показуваті засікі зы збуожом. Потуом прышлі до хаты і пытающе мэнэ – пуйдэш замуж чы не. А я другі раз хлопця того бачу, як след і нэ поговорыла з ім...

Дружка II:

Ну і што было далей...

Дружка I:

Розставілі стул і прыносят целого кумпяка, на стул кладут, а потом рыежут. А Стэнан тогды кажэ до брата – Сірожа, нэ пуйдэмо сюды, вуон дурны чы што...

Воны выпілі, поіелі, прыйджают додому і кажут – ну як собіе хоч, но туды нэ іді.

А ў нас такого звычаю нэма коб кусок мяса клалі просто на стул. Тут пумісок звэрхом нарыежут.

Сват:

Нэ даром тых з Чыжыкуов матанамі называют...

Дружка II:

Але ты думаеш Сцёпка, што у нас, на Пудляшшу, всіе такіе культурны. А з матануов е парох у нас замужом. І добрые з іх господыні, працёвіты, зарадны, набуожны, хоть правда, троху скуповаты...

Входіт мама і другі брат молодэй.

Мама:

Ну, вжэ мы вправілісе в нашай господарці. Можэм коровая пэчы. А дэ ж то напы коровайніцы?

Входяць коровайніцы, хрышчона. Прыносят потравы на вэсіеле... Співают...

Хрышчона, тёта Гандзя:

О, куолько молодёжы тут собралосе. І сваты, і дружкі. Добрэ, што вы е. Поможыгэ нам коровая пэчы, поспівааетэ нам. Бо ж мы, старые, вжэ коровайных пісэнь нэ знаем. А казала моя прабаба, што пічэ за еі молодосці як коровая пэклі, то і співалі, і скакалі, і танцёвалі... Так як і шчэ тэнэр робят на Літве... Ну за Пушчою Лядзкою...

Тёта Люба:

А вы молодые, в світі буолыш бываєтэ, то і пэвно знаетэ як на коровая співаті...

Дружка I:

Былі мы нэдавно в Райськові. І там одна тёта наспівала нам такіх хфайных коровайных пісэнь.

Дружка II:

Але нам паненкам, нэ выпадае коровая пэчы....

Хрышчона:

Пэчы то мы будэм самі, а вы оно співайтэ...

Співают:

Благославі Божэ,
І отец і маті
Своёму діяті
Коровай гібаті.

СТНОГРАФІЯ

***

Ой, дэ ж тая господыня,
Што й трэба
Нэхай прынэсэ
До коровая помэла.

Ой, дэ ж тая господыня
Што й б шубі,
Нэхай прынэсэ
До коровая коцюбы.

Ой, дэ ж тая господыня
Што й в хаті
Нэхай прынэсэ
До коровая лопаты.

Ой, дэ ж тая господыня
Што й ніету
Нэхай прынэсэ
До коровая загніету.

*Розчыняют коровая копаньцы, вырабляют гускі:
Співают:*

Чом соловэйкі нэ пчэбэталі,
Як сады зацвіталі,
Чом ты нэ заплакала млада Насцечко,
Як тэбэ заручалі.

А я думала молодэнъякай
Што той всэ жарты будут,
А тые жарты вышлі на правды,
Для мэнэ молодоі.

Коровайніцы, роблячы гускі, рассказывают якусь смешну гісторыю.

Коровайніца: Гляну, пэвно вжэ коровай выруос... Час саджаті до пэчы...

Співают:
Ой, што, ой што, млада Насцечко думала
Як на тую хібку кладку ступала
Я й, думала, моіе діевонъкі втонуці,
Чым за туую горку пяйницу ідуучы...

Выгортают жар. Хрышчона саджае коровая до пэчы е
Співают піесні...

Як настанэ час выматі коровая з печы, дружкі співают:

Гічэ, коровай, гічэ
Коровайніц клічэ:

ЕТНОГРАФІЯ

Чы віэтэ поспадіся,
Што о мэнэ забыліся?
Або вы мэнэ с пачы вымайтэ,
Або проклінайтэ, Або веко давайтэ,
Бо мніе жэшко сідзеті.

Вымаюць коровай з печы..., хрышчона благославляе:
“Благославі Божэ, благославі Святая Маті і позволь нам того коровая всіем людям даваті”.

Співают
Ой, хороны, наш коровай хороны
Бо хороныя коровайнічкі гібалі.

Ой, высокі, наш коровай высокі
Бо высокія коровайнічкі гібалі.

Ой, вэсёлы, наш коровай вэсёлы
Бо вэсёлыя коровайнічкі гібалі.

Накрываюць коровая чырвоною хусткою

Ворочаецце молодая з дружкою додому

Молодая:
О, што так пахнэ в нашу хаті...
О, які коровай хороны....

Хрышчона:

Дай Божэ тобіе, Насцю, быті богатою і вэсёлою, як той коровай нам вдавсе. Але тэпер трэба ёго до коморы вынэсці, і нам, старым выпадае туды пуйті. Трошку повэсэлімся. Паненскі вэчур вжэ пудыходіт... Зараз молоды прыедэ со сватом сорочку выкупляті...

Коровайніці выходяць, дружкі співают песню...
Прыходіт молоды со старышам сватом выкупляті сорочку

Сват:
Чулі мы, што у вашу хаті сорочку можна купіті...

Поторгуюце дружкі із сватом. Выкуплюе старышы сват молодого сорочку. *Мусіт сват дружкам штось заплатіти*. Котрыя вытараце, а котрыя то і так забэрэ.... І тутуды з дружок сміецице – дэ Ваша кошулі?

Старышы забірае дружкі туфелька. Торгуюце, коб выкупіті...
Маті выходит да коморы, прыносіт сыр - “злобленік”. Маршалок ёго деліт і роздае...
Входяць да хаты коровайніцы і співаюць:

1. Ой вышла Марусенька Іванові сорочку...

I тут на песні выходяць все із хаты, розвітуюце з молодого...
Молодая з мамою і хрышчону прыбірае хату, глідяч стравы...
Кунэць суботы

СТНОГРАФІЯ

СЦЭНА II НЭДІЕЛЯ

Вдома молодэi пэрэд вылездам до шлюбу. Молодая сідiт пры столе з дружкую, входяць дружкі, маршалок, співаюць:

1. А в нэдіelu з поранечку годіна
Ізіжджаецца Насціна родіна**.
2. А Насцечка своеi матулі пытае,
Ой, чого ж до нас родінонка зіжджае.
3. Ой, на тое, мое діятакто на тое
На вэсілечко, на славное на твоe.

Входяць суседкі, тёткі молодэi.

Маршалок бэрэ молодую і свата за руку і обводіт трох разу кругом стола. Молодая кланяется і цілуе рогі стола.

Співаюць

Пэрэйді Насцечка чэрэз трох порогі
Поклонісь матюоніці в біелые ногі

І косонькамі зэмліцю крыеш
І слёzonькамі нуюжкі умыеш.

(Як бэз батыка)

1. Там на подворку новы колодэць і відро
Ой, чом, ой, чом, твого батэнка нэ відно
2. Ой пэрэйді сіені, хату, комору,
В новую коморы свого батэнка погледзі.
3. Нэ раз, нэ два, сіені, хату пэрэйшла
В новую коморы свого батэнка нэ знайшла.
4. Ой скочыла із горонькі в доліну
Ой, потрагіла на батэньчыну маглу.
5. Ой, стань, устань родны батэньку до хаты
Нэма кому порадочек даваші.
6. Ой, нэ встану, коіе діятакто, нэ встану
Ой, рыжу пісочок засыпав роток, нэ встану
Трава-мурава очы заслала – нэ гляну.
7. Есть у тэбэ руодна мацёнка у хаці
Вона будэ порадочек даваші.

Молодую садовяят пэрэд столом на діежцы. Старши Сват (брат молодэi) разплетае юй косу. Стужку з еi косы вплетае до косы молодицай сестры. Дружкі співаюць

ЕТНОГРАФІЯ

1. Ковала зазуля, таточку,
Схіліўши голоўку к лісточку
2. Плакала Насцечка в коморы,
Схіліўши голоўку на століе.
3. А хто ж мніє косоньку розпліетэ,
Хто ж мэнэ до шлюбу одвэзэ.
4. Одозвався брацец в коморы
Я вжэ до косонькі готовы.
5. Я й тобіе косоньку розпліету,
І тэбэ до шлюбу одвэзу.

*(Молодая вжэ плачэ);
тут заплітают молодую волосы
до шлюбу і накладают вінок*

Вышла Насцечка за воротічок,
Пуод каліною стала
Пуод чэрвоною стала
Ручкі згорнула, тяжко вздыхнула
Жалосно заплакала.

Прышла до іе матюнка іе
Чого дітятко плачэш
Чого рудное плачэш
Я тобіе даю што в хаті маю
Доленькі нэ вгадаю.

***

Вышла Насцечка за воротічок, розсыпала дрова
Вжэ й мінаюццэ, вжэ й мінуласе дівоцкая мова.

Вышла Насцечка за воротічок, розсыпала орыехі
Вжэ й мінаюццэ, вжэ й мінулісе дівоцкіе сміехі.

Вышла Насцечка за воротічок, розсыпала карты
Вжэ й мінаюццэ, вжэ й мінулісе дівоцкія жарты.

Вышла Насцечка за воротічок, розсыпала бульви
Вжэ й мінаюццэ, вжэ й мінулісе дівоцкіе гульбы.

Маршалок:
Просім всіх на вспомагане.

Мама здымает і подає дочці ікону Богородицы, співають:

Співают:

СТНОГРАФІЯ

Ламай, маті, рожу
Ламай, маті, рожу
Здымай Матер Божу,
Давай дочціе в рукі,
Коб нэ міела розлукі
Коб нэ міела розлу...

*Молодая со сватами
дружкамі выходіт на дэюоф.
Співают:*

Колясом сонечко як в гору едэ
Молода Насця до шлюбу едэ.

Ой, едэ, едэ, шчэ й одіжджае
Просіт матонку на всломагане.

Нэхай тэбэ доню сам Буог спомножэ
І всіе святые, люді добрые.

*Маршалок з хлебом на талюрку і іконою тры разы обходіт молодую з кампаніёю.
Выносят стул і ставят пэрэд ім молодую. На стул ставят талюрок з хлебом и півом. Маті і сем'я
подходяць і кладут на стол подарункі. Співают:
Колясам сонечко... просіт братіка... просіт сеструонку... просіт бабулю... просіт хрышичоного...
По вспомаганю співают, як збіраючэ ехаті до шлюбу:*

Свэті батьку коні,
Свэті батьку коні
Просі Бога долі
Своёму діяті
Шчаслівы шлюб узяті.

СЦЭНА III:

*В цэркvi ідэ вінчане
Дружкі чыкают на молодую, співают:*

Над цэрквою хмара
Там стойт діеток пара
Обое румносенны
Як сніежок білюсенькі.

(едут з вінцу)
Подякуймо Богу
Лосінскому попу
Што звінчав молодые
За чэтыры золотые.

*прыіехалі з вінцу
Співают:*

ЕТНОГРАФІЯ

Моя матюнко ютко
Чом нэ выходіп хутко
Чом нас нэ вітаеш
Чом нас нэ пытаеш
Откуда прыехалі
З кім дітіа звінчалі
Чы з места мешчаніном
Чы з сёла селяніном
Чы з господарскім сынам.

хлебом мама з хрышчоным встрычае:

Вей ветрэ дорогою
Вей ветрэ дорогою
З нашою молодою
Развей косу-росу
По плечах, по волосу.

Рожа, матулю, рожа
Поздоров тэбэ Божэ.
Што дочку годовала
До люді дорумняла.

Як маті, так і дочка
Як маті, так і дочка
Нэ згубіла віночка
Нэ згубіла віночка.

Сваты вывешают чырвоны штандар, коб всіе зналі, што в сіестуом домі вэсіле.

(як вжэ за столом сіелі)

Вышла з-за ліеса хмара
Сіела за столом пара
Обое молодые
Обое хорошие.

***

На кого ты молода Насцечко глідіела
Што за такого нэхорошого схопіела.

Ото ж, бо то ж, моіе діевоныкі, то ж по то
Сідіт Іванко з правого боку як злoto.

На кого ты молоды Іванку угледавсе
Што з такою нэхорошою звінчавсе.

Ото ж, бо то ж, моіе діевоныкі, то ж по то
Сідіт Насцечка з ліевого боку, як злoto.

ЕТНОГРАФІЯ

Батькі вісіельны запрашают всіх поесті, закусіті...

Диялог міжду сватамі - батькамі молодого а маті і хрышчоним молодеі.

Ідуть танці: за гаем, обэрок, полька, лысы, вальц, подістан...

Хрышчона:

А дэ то наш маршалок, чы вжэ нову діеўчыну пушов свататі? Чы в клуні любог спаті?

Маршалок:

Тут я, тут! Валка в коморы шукав, а то дэсь хіба дружкі мніе сховалі.

Сміючце і співают:

Наш маршалок нэ вдавсе
Сем ліст нэ вмыававсе
А восьмого року пошлов до рынштоку
На рынштоцы вмывсе
За маршалка впросівсе.

Маршалку, маршалочку
Нэ сіді на столочку
Поглянь в окенечко
Чы зыйшло слонечко
Чы рано, чы пузо
Розіжджатісе руозно.

Маршалок:

Нэ пора шчэ розіжджатісе. Пора на пэрэпіване. Татулю, матулю, прошэ на месце!

Маршалок налівае до дэрзяных кубкув піва. Подходяць і пэрэпіваюць з молодымі; співаюць:

Ой, родэ, родэ, родэ богаты
Пэрэпівайтэ быдлом рогатым**

А вы братове хоть по волове
А вы сестрыці хоть по тэліці.

А вы батэнъку, хоть по тэляти
Коб вона міела што выганяты.

А вы сусіеды хоть по ягняті
Коб вона міела, што заганяты.

Прыходит “цыганка” (хрышчона) пэрэпіваті, жартуе, ворожыт....
Входит “куонь”, чудят...

Маршалок прыносіт в подскоках з коморы коровая до хаты. Молодые поклоняют головы, а маршалок лёгко удырае іх короваём. Ставіт коровай на стул і пытгае:

Маршалок:

Што з короваем робіті? Чы в скарбніцу сховаті, чы на прыетэлі оддаті!

СТНОГРАФІЯ

Всіе:

На прыятэлі оддаті!

Маршалкові співают:

Маршалок коровай рыежэ,
У ёго з носа ліезэ,
Ёго жуонка лае,
Чом носа нэ утірае.
Маршалок коровай крае,
Сам о собіе нэ дбае,
За нім жуонка ходіт
Сэмэрэ діеток водіт,
І всіе з копэлямі
Як бахуры з торбамі.
Маршалок коровай діеліт –
Сам собіе нэ віерыт
То в рот, то в кішуюнку
Штоб пожывіті жуонку.

Маршалок одказуе:

Што вам за тое даті,
Што уміетэ брэхаті
Чы гороху місу
Чы собаку лысу
Чы жмэню ячмэню
Чы воўчу пэчэню.

Аружкі:

Мы горох прымэмо
Вам собаку отошлемо
І ячмэнь возьмэмо
Вам пэчэню отдаемо.

Маршалок до свата:

Ты сватэ возьмі помэло
Выжэні сукі на сёло
Прывэжкі іх до плоту
Нэхай брэшут в охвоту.

Аружкі до старшого свата:

А в старшого свата обдэртая хата
А вуон ніц нэ дбае, клуню шчэ обдірае.
Біта стэжэнька, біта од стола до корыта
Там дзіеўкі ногі мылі, а сваты воды пілі.
Ты сватэ нэ мішайсе, пнуод саян сховайсе
Лямкою пудопрысе і спаті кладовісе.

СТНОГРАФІЯ

Сватові

Еш сватэ, нэ трасісе
Бэз пурье наесісе
Пэнкнэ обшывочка
Шчэ й до того сорочка
На жывоце сорочка.

***

Старшы сват, старшы сват,
Нэ вміе ораті
Вуон повінён старшу дружку
Той поціловаті.
Старшы сват, старшы сват
Нэ вміе косіті
Вуон повінён старшу дружку
На руках носіті.

старши сват молодэй цілую (в шчоку) старшу дружку молодого

Співають сватам:

Ештэ сваткі юшку
Любіетэ старшу дружку
Юшка сваёй смак мае
Дружкі сто ліет мінае...

Дружкам:

Гожы дружечкі, гожы
Як у саду рожы
Як поплі танцоваци
За імі сліед і знаці.
Гожы дружечкі, гожы
Як у саду рожы
Як у саду вішні
Коб вы всіе замуж вышли..

*По пэрэпіванню ідэ вячэра
Співаю:*

Сядай, матулю – повэчэраем з тобою
Повэчэравіны – возьмэммо поділ з тобою.
Тобіе, маті – хата, сіені, й комора,
А мніе, молодуой – скрыня, пэрына й корова.

далей:

Городіске поле нэ камэнное
А у Мані сэрце нэ жалосное

ЕТНОГРАФІЯ

Дайтэ цібулі натэрті очы
Нэхай заплачэ хоч до пувночы...

далей:

А вжэ Насцечка од нас, од нас
Колі прыбудэш ты до нас.

А в недзелю ранюсенько
Прышлю віночок для дзевок.

Прышлю віночок для дзевочак
Для своіх віерных кумпаночак.

З каторымі похожала
Міед, горэліцо попівала.

Тэнэр нэ буду похожаці
Міед, горэліцо попіваці.

Пэрэд выездом молодых співают:

У стоянці сівы конікі тупочут
Маті з дочкою розставатісе нэ хочут.

і далей
Ідэм, ідэм, поговорымо з тобою
Поговорыпсы, поділімось з тобою.

Тобіе зостанэ хата, сіені і комора.
А мніе молодую скрыня, пэрына і корова.

(Як сядут на фурү)

Выгортай маці жар, жар
Бо тобіе дочки жаль, жаль.
Кідай у піеч дрова
Бувай маці здоровая.

Дружкі:

Насця, дэ ключы?

Молодая:

В коморы в овсіе... Ідіетэ по мніе всіе!

співают

Кінула ключы з коморы ідуchy
Кінула на морэ, повэзут на горэ.
Кінула нізэнько
Повэзут блізэнько.
Кінула на морэ
Повэзут на горэ.

Кунэць пэршого дня Вэсіеля

ЕТНОГРАФІЯ

Scenariusz podlaskiego, białoruskiego wesela powstał na podstawie materiału źródłowego, zarejestrowanego w latach 2001-2008 we wsi Krzywiec i Horodzisko, należących do parafii Łosinka. W tych właśnie wsiach mieszkają członkowie grupy etnograficznej „Krywczanki”. Spotkania w domach pani Luby Dubko, Ninie Werszko, Anny Tesluk i Nadziei Osipiuk zaoferowały wieloma godzinami zapisów pieśni i opowieści. Oprócz mnie, w twórczą pracę z „Krywczankami” włączył się zespół „Żemerwa”, który zimą i wiosną 2008 r. pracował z materiałem weselnym w samym Krzywcu.

Po wnikliwej analizie zebranego materiału, przystąpiłem do sporządzenia scenariusza inscenizacji wesela. Większość pieśni oraz obrzędów stanowi właśnie materiał zarejestrowany w Krzywcu. Jedynie pieśni korowajne, które tam się nie zachowały, zaczepnieliśmy z ust pani Tiszuk z podbielskiego Rajska. W pewnym stopniu wykorzystaliśmy także materiał weselny ze Starego Kornina, opublikowany przez o. Jarosława Brena. Dialogi w scenariuszu są po części autentycznymi historiami, wziętymi z opowiadań „Krywczanek”. W scenie z wykupywania soroczk (koszuli) daliśmy możliwość słownej improwizacji.

Premiera spektaklu miała miejsce na początku czerwca 2008 r. w Studziwodach, podczas festiwalu „Tam po majowuj rosi”. W weselu wzięli udział członkowie „Żemerwy”, „Antraktu”, „Wasiloczek” i „Krywczanek”, a także Walentyna Marcinowicz, jako starsza korowajnica. Młodym był Arek Sacharczuk, a młodą Kasią Filimoniuk. Oni też, po raz kolejny, wcielili się w te postacie podczas wesela w podbiałostockim skansenie. 2 sierpnia tego roku „Żemerwa” z „Wasiloczkami” stworzyła tam niezapomniane widowisko.

Tradycyjne wesele, w pełnym wymiarze obrzędów i pieśni odeszło od nas nie tak dawno. Pamięta go jednak jeszcze dobrze pokolenie naszych babć i pradziadków. Od nich możemy czerpać wiedzę o tradycji. Przywracaniu pamięci o tradycyjnym weselu ma służyć publikacja niniejszego scenariusza. Nie obejmuje on jednak całości obrzędu. Ograniczyliśmy się do soboty i niedzieli, pozostawiając do dalszego opracowania poniedziałek, w którym wesele przenosi się do domu pana młodego.

Doroteusz Fionik

На VI падляшка-палескім фестывалі традыцыйнага фальклору
«Там по маёвуй

Першы раз у жыцці я пашкадавала аб tym, што ў мяне няма кашулі-выпшыванкі і андрака. Вакол буяла такая беларушчына! Хацелася быць часцінкай гэтай стыхіі, а не старонім назіральнікам. Гармонік, скрыпка і бубен проста не давалі стаяць на месцы, але ўклініца ў танцавальную віхуру са сваім непікаўым цывільным выглядам было неяк няёмка. Не хацелася парушаць дзівоснае палатно з тукаў, рухаў і колераў, якое ткалася ў нас на вачах. Адбывалася ўсё гэта за мяжой. У польскім горадзе Бельск-Падляскі. Справа ў tym, што ў прадмесці Бельска - Студзіводах - жыве такая асоба, як Дарафей Фіонік. Працуе ён писаломічыкам у праваслаўным храме. А япчэ ён - этнограф, гісторык, публіцыст, галоўны рэдактар

краязнаўча-культурнага часопіса «Бельскі гостінэць», дэпутат і, нарэшце, чалавек, які любіць працаўца на зямлі. (Ён прызнаецца, што самыя каштоўныя ідэі наведваюць яго якраз за земляробчымі клопатамі.) Фестываль аўтэнтычнага фальклору «Там по маёвуй росі» – дзецишча Дарафея.

ПЕРШЫ ДЗЕНЬ

Сёлета ўсё пачалося з того, што ў ратупы Бельска 28 мая ўрачыста адкрылася экспазіцыя «Вандроўкі па Палессі». Складалася яна з твораў членаў Брэсцкага абласнога клуба народных майстроў «Скарб». Дагэтуль выставка дэманстравалася ў польскай Гайнайцы. Такую культурную акцыю ў суседній краіне берасцейцы праводзілі ўпершыню. Вернісаж у Бельску, як і ў

СТНОГРАФІЯ

Гайнаўцы, перарос у сапраўдана свята беларускага народнага мастацтва. Стварылі гэты настрой спявачкі з Палесся, запрошаныя на фестываль, і мясцовы фальклорны ансамбль «Жэмэрва», якім кіруе родная сястра Дара-фей Фіоніка – Ганна. Пасля ўрачыстасці ў ратушы ўдзельнікі фестывалю перамясяціліся ў Студзіводы. Тут, у хаце свайго прадзеда, Дарафей Фіонік зрабіў Музей малой Бацькаўшчыны. Калі вы адчыніце дзвёры, вас, як добрыя знаёмыя, сустрэнуть жорны і ступа. А потым вы апынечеся ў пакоі, дзе ўбачыце печ, лавы, чырвоны кут з іконамі, папяровыя занавескі-выцінанкі на воках... Будзене зачаравана хадзіць і паравоўнаванець: а ці так было ў вашай вясковай бабулі? Музейная цішыня ў гэтых сценах пасяляеца ненадоўга. Прадзедава хата жыве. У ёй праvodзіцца лекцыі, канцэрты, майстаркласы для тых, хто цікавіцца даўніной. Ладзіцца часовыя выставы. Вось і зараз тут размясцілася экспазіцыя работ разьбяра па дрэве з вёскі Цярэблічы, што на Століншчыне, Івана Су-прунчыка. Тут і скульптурныя кампазіцыі,

якія выйшлі зпад яго сякеры, і намаляваныя пастэльнымі крэйдамі сюжэты палескіх паданняў і абраадаў. З іх Палессе паўстае краем таямнічым, непадобным ні на які іншы. Афіцыйнага адкрыцця выставы яшчэ не было, а за Іванам Піліпавічам ужо хадзіў цэлы хвост цікаўных, якія хапелі ведаць, чаму павітуху-паляшучку летам вазілі на санках? А што гэта за абраад «Жаніцьба коміна»? А якія з гэтых загадковых рытуалаў можна ўбачыць сёння на свае вочы? Але за вокнамі, як сігнал, загучала песня, ад слоў якой, дарэчы, паходзіць назва фестывалю і якую Дарафей Фіонік лічыць найпрыгажэйшай песней падляскіх беларусаў:

*Там по маёвуй росі,
Там по маёвуй росі
Ясь конічэнка пас...*

Ад хаты-музея па вуліцах Студзіводаў рушыла шэсцце, па баках якога ішлі мужчына і юнак з дудамі. Ад музыкантаў – не адараўца вачэй. Каб не акуляры і сучасная стрыжка галоўнага дудара Эдварда Клінтарса, можно было б падумашь, што нейкая цудадзейная

ЕТНОГРАФІЯ

машына часу закінула ў Студзіводы даўніх продкаў сучасных латышоў. Настолькі ўражвалі вопратка, абутак, музичныя інструменты сям'і Клінтсаў. І тое, што яны да Падляшша і Палесся не маюць прамога дачынення, не адыхрвала ніякай ролі: іх каларытныя постаці выдатна ўпісваліся ў агульную карціну свята. І вось жывы ланцуг з людзей заварочвае на плошчу прадмесця. У цэнтры шэсця - дзяўчына ва ўбранні з кляновых лісцяў - так званы «куст», які «водзяць» на Троіцу з велічальнымі песнямі, мы — яго ганаровы эскорт. Пачынаюцца карагоды, гульні ў ручайк. А камі наперад выйшаў інструментальны квартэт «Вярэнка» з вёскі Стакава Столінскага раёна (два баяны, скрыпка і бубен), усе кінуліся ў скокі. Сёлета фестываль у Студзіводах супаў з правядзеннем XXX юбілейных Дзён Бельска, і некаторыя госці, напрыклад танцавальны ансамбль з Малдовы, спецыяльна прыехалі з цэнтра горада на яго ўскраіну, каб пабачыць

падляска-палесскую аўтэнтыку. Тэмпераментныя малдаване не ўтрымаліся і паказалі, што пад столінскую польку можна яшчэ як станцаваць жок і хора.

ЯК ПАДЛЕШУКІ ЗНАЙШАЛИ ПАЛЕШУКОЎ

Фестываль «Гам по маёвуй росі» вырас з такой культурнай акцыі, як «Сустрэчы з вясеннім фальклорам». Іх гостя - вядомая знаўца народнай творчасці з Мінска Ірына Мазюк - параіла Дарафею Фіоніку звярнуць увагу на народныя таленты Берасцейскага Палесся. І як вынік, у 2005 годзе ў Студзіводах выступіла Марыя Сарока з пад Жабінкі і адразу стала любіміцай публікі. А потым сюды началі прыязджаць калектывы з Камянецкіх і Драгічынскіх, з пад Пінска і з пад Брэсця. Актыўны ўдзел палешукоў у фестывалі, іх капітойны ўклад у агульную справу, а яшчэ пляніны контакты з Брэсцкім абласным грамадска-культурным цэнтрам падвялі Дарагею Фіоніка да такай высновы: фестываль павінен быць падляскапалескім. З 2009 года

гэта азначэнне пачало выкарыстоўвацца ў назве фальклорнага свята. На гэты раз гонар прадстаўляць Палессе на «Маёвую росі» вышыя столінска-драгічынскай камандзе. Народны фальклорны калектыв «Журавушка» з в. Атвежычы Столінскага раёна, фальклорна-інструментальны ансамбль «Вярэнька» з в. Стакава таго ж раёна, трою сяспёр Лук'янавіч з в. Леснікі Драгічынскага раёна з поспехам забясьпечылі «палесскую прысутнасць». Берасцейская Палессе прыслала на фестываль і сваіх адмысловых умельцаў. На другі дзень свята яны разгарнулі вакол Музея малой Бацькаўшчыны гарадок майстроў. Удала прэзентаваў сябе Цэнтр ганчарства з вёскі Гарадня, што на Століншчыне (прадстаўлялі яго дырэктар Алімпіяды Леанавец і два ганчары: Мікалай Якаўлевіч Шэлест і ягоны вучань 15-гадовы Сяргей Шэлест). На вачах у публікі рубіў з бервяна скульптуры Іван Супрунчык, працавалі над вырабамі Уладзімір Чыквін, Вячаслаў Дароцька, Анатоль Туркоў. З рознымі напрамкамі рамёстваў знёмелі

гледачоў Марыя Кулепкай (роспіс па шкле), Наталля Крывіцкая (кераміка), Святлана Панасюк (бісерапляценне), Марына Марчук (выцінанка). Каардынатарам праекта з беларускага боку была Ларыса Быцко, загадчыца аддзела традыцыйнай культуры абласнога грамадска-культурнага цэнтра. На фестываль прыехала і дырэктар цэнтра Святлана Каржук.

ФЭСТ Для души

Фестываль у Студзіводах выгадна адрозніваецца ад тых, на якіх даводзілася бываць раней. Ён абсолютна свабодны ад заарганізаванасці, сардэчны, п'ёллы. Кожны, хто прыехаў на яго, проста адчувае сябе госцем Фіонікаў. А сам дом Дарафея і яго жонкі Эльжбеты на гэты час пераўтвараецца ў гатэль, касцімерную, дыскусійны клуб. Ты ў любы момант можаш зайсці сюды, каб папіць вады ці праарапрануцца, і ніхто не здзівіцца. А Эльжбета яшчэ скажа: «Не піце вады з-пад крана – ёсьць жа фільтраваная!» Гэтая жанчына, маці двух сыноў, між іншым, не хатня га-

ЕТНОГРАФІЯ

спадыння, а чалавек вельмі заняты. Прапауе яна ў Бельскім Доме культуры. Падчас фестывалю мы даведаліся, што ёй прысвоена званне заслужанага работніка культуры Рэспублікі Польшча. На «Маёвуй росі» не зачытваюць прывітальныхых адресоў, тут німа вышканеных вядучых з пастаўленымі галасамі. Проста да краю сцэны падыходзіць Дарафей і гаворыць, звяртаючыся да людзей, што сядзяць на драўляных лаўках: - Там, в хаті, зачынаюць свататі. Так што хто з вас хочэ зобачыці, то можэ іті пад окна поглідзіці. А хто хочэ послухаті, то можэ тут сідзеті і всё будэ чуті. Я хачу «зобачыці» і цду да раскрытых вокнаў. Але да іх не праціснуцца. У калідоры – таксама сцяна людзей. Прыходзіцца задавольвацца слуханнем. У гэтym ёсць і свае перавагі. Да цябе можа падсесці такі суразмоўца, што і не марылася. А потым у самы разгар гаворкі вам падніясць па кавалку каравая, хаця вы ніякай «бонды» не клалі. Кожны калектыв павінен прадэманстраваць нейкі фрагмент вяселля. Падляскія «Васілёчкі» паказалі сватанне старога кавалера да малай

дой дзяўчыны. Свація нахвальвала жаніха і асаблівы ўпор рабіла на пышкоўныя вусы і на яго багацце: гектары зямлі, колькасць кароў і авечак. Дыялогі былі такія смешныя, што рогат публікі перакрываў наступныя слова герояў. Драгічынскія дзяўчата паказалі цырымонію ўпрыгожвання каравая, аздобіўшы яе песнямі. А столінская «Журавушка» - рытуал, які ў іх мясцовасці называюць «уповіване молодэй» і «прыданэ». Абрады настолькі арыгінальныя, што прымушалі гледачоў ажно прыўзнімацца з лавак, каб нічога не ўпусціць. А пад занавес на сцэну выйшлі дзяўчата з «Жэмэрві» і нашы сёстры Лук'янавіч. Бельскія і драгічынскія спявачкі пазнаёміліся зімой гэтага года ў Гайнайцы, на адкрыцці выставы берасцейскіх майстроў. Спявачкам з «Жэмэрві» прыйшлася вельмі даспадобы песня «Куды б я нэ ехала...», якуюспівалі на вернісажы Валя, Алі і Света. Дзяўчата развучылі яе і выканалі на «Майёвую росі» разам. Ды як выканалі! Публіка патрабавала: «Біс!».

ЭКСПРОМТ У КЛУНІ

За домам Фіонікаў высіцца гаспадарчае збудаванне з зялёнym дахам і блакітнымі варотамі - клуня. У фестывальным руху Студзіводаў ёй адводзіцца вельмі важная роля. Як толькі прадстаўленне ля музея за канчваецца, усіх узельнікаў запрашаюць на вячэрку. У клуні іх ужо чакаюць сталы, пастаўленыя літарай «П». Сёлета клуні споўнілася 25 гадоў. Яна выконвае сваё галоўнае прызначэнне, тут стаяць сялянскі інвентар, тэхніка. А другая яе палова працуе, так сказаць, на нацыянальную культуру. Тут праводзіцца майстаркласы, дзе моладзь навучаецца старадаўнім рамёствам, народным танцам. А ўзвёў гэтую клунню тата Дарафея – спадар Іван. Яму – адмысловому будаўніку, які пакрыў многа дахах у Бельску, – узельнікі фестывалю дружна праспівали «Многая лета». А потым у праёме варот выраслі магутныя постаці музыкаў з мінскага гурта «Рада». Прыйедз гэтых артыстаў - вялікая ўдача арганізатораў фестывалю. Слухаць іх – сапраўдная асалода. Але вось кіраўнік

ансамбля Алесь Лось запрашае стаць побач з імі вясковы квартэт са Стакава. Столінцы спачатку аднекваюцца, маўляў, ну што нам з вамі раўняцца. Мы - аматары, а вы - профі. Алесь Лось і яго хлопцы націскаюць, грамада за сталамі скандыруе: «Про-сім! Про-сім!», і музыканты з «Вярэн'кі» здаюцца. Некалькі хвілін ідуць перамовы, што іграць. Алесь Лось выносіць апоніні вердыкт: - Вы грайце сваё, а мы да вас прыстроімся. І тут пачалося такое! Аб'яднанымі сіламі музыкі ўжарылі так, што ўдзельнікі фестывалю доўга будуць памятаць гэты канцэрт. Наколькі прасторная клуня, але ад жадаючых танцуваць і яна стала здавацца цеснаватай.

ДЗЕДАЎ КАЖУХ

У дзені, прысвечаны вясельным абрадам, да ўдзельнікаў фестывалю далучыліся навічкі. Сярод прыехаўшых быў прыкметны сівабароды мужчына ў кажусе нараспашку. Паколькі ён не выпускаў з рук відэакамеру,

усе вырашылі, што гэта тэлеаператар, які потым будзе нейкім чынам задзейнічаны ў пастаноўцы. На тое і кажух. Але вось сватанне ў хаце закончылася, відовішча перанеслася на «спэцн», якой на нейкі час стала адкрытая веранда. Барадач заставаўся ў сваім кажусе. Ужо пачуўся спагадлівы шэнт. Можа, яму спіна баліць і ўрачы парэкамендавалі насіць кажух улетку? А так не скажаш, што хворы... Нарэшце я адважылася і спытала. На самой справе ўсё аказалася намнога цікавей. Аказваецца, Яўгеніюш Ніпарка прыехаў у Студзіводы з вёскі Бялкув, што калія Слубіц (гэта на мяжы з Германіяй). Ягоны дзед калісьці жыў паміж Пружанамі і Бярозай, а ў 1945 годзе перасяліўся на захад Польшчы. З тых рэчаў, якія вёз з сабой перасяленец, застаўся кажух. Унук знайшоў, пачысціў яго і надзеў у Студзіводах як сімвал прыналежнасці да паляшніцкага роду. Спадарожніца Яўгеніюшы Марыя

Дабрынёўская больша падрабязна расказала мне пра іх суполку «мілосынкаў» (гэта значыць аматараў) Палесся. Праўда, спачатку яна выказала сумненне, ці зразумею я ёсць «твару», якую на заходзе Польшчы можна пачуць толькі ў Бялкуве. Але «бялкуўская гвара» падалася мне вельмі падобнай на тую мову, якая гучала навокал ды й якую можна часцяком пачуць у Брэсце.

- Нашы бабкі, нашы бацькі жылі на Полессі коло Берэзы в такіх селах, як Рогачы, Сігневічы, Мар'янова і іншых, - кажа Марыя Дабрынёўская. - У 1945 годзе яны выехалі на месца жыхарства ў Польшчу. Ехалі два тыдні ў такіх вагонах, дэ везлі коровы, овечкі. І прыехалі аж пад граніцу з Германіей. Ужэ быў конець колеі, і там засталіся. Я мела тады трох гадкі, не бардзю памятаю. Але ведаю, што мне бацькі алавядалі. Спачатку навасёлы казалі: мы тут нэ будэм. Мы вэрнемося дадому. Эта нэ наш тут дом. Удома ўсё было лепша. Там і погода была лепша, і сонца іначай святла, і птушкі хораша співалі. Але

потым якось прызывычаліся. Хапя патомкі тых перасяленцаў лічаць сябе палякамі па нацыянальнасці і каталікамі па веравызнанні, яны вельмі шануюць сваю прыналежнасць да паленшукой. Мая субядедніца расказала, што яны ўжо двойчы праводзілі ў Бялкуве злёт паленшукой. Збіралася амаль дзве тысячы людзей. Сярод іх быў «паленшук» нават з Новай Зеландыі. Будуць праводзіць такія сустрэчы і надалей. А ў Студзіводы прыехалі з той мэтай, каб пабачыць вясельныя абрады і нешта падобнае «оттворыць» і ў сябе. Выступіў тут і іх вакальны калектыв «Крынічэнка». Немагчыма расказаць пра ўсе сустрэчы і ўражанні. Напрыклад, за рамкамі нашага рэпартажу застаўся і канцэрт у вёсцы Мора гміны Чыжы, і паездка на святую Грабарку. Дарэчы, на заздраўным крыжы, які застаўся тут пасля наведвання берасцейцамі Гары крыжоў, першым напісана імя Дарофей. Як казалі нашыя людзі, «каб не ён, не было б такога свята ў жыцці».

Людміла Бунеева
(Вечерній Брест 10.06.2009)

ЕТНОГРАФИЈА

„КРЫНИЦЕНКА” з БІЛКОВА НА ФЕСТИВАЛУ ТАМ ПО МАЮВУЙ РОСІ

Jesteśmy Towarzystwem Miłośników Polesia w Białkowie z gminy Cybinka w województwie lubuskim. Działalność swoją wznowiliśmy w 2006 roku. Wcześniej istniejące grupy „Poleszuków”, z różnych przyczyn, a w szczególności ze względu na wiek i zły stan zdrowia, w latach 1970-1990 zakończyły swoją działalność. Wielu odeszło już do wieczności. My, jako potomkowie tych, których los i zawierucha powojenna rzuciła na ziemie odzyskane, staramy się zachować żywą pamięć i wielki szacunek do tradycji, obrzędów, obyczajów i kultury „Polesia”. Stąd są nasze korzenie. Nasi rodzice i dziadkowie właśnie stamtąd przyjechali – z Prusany, Pińska, Siechniewicz, Rogaczów, Petelewa, Berezy i innych poleskich miejscowości. Tam zostawili swoje gospodarstwa, młodość i miłość, przyjeżdżając w „nieznane”, z wielką obawą czy potrafią od nowa ułożyć sobie życie, zapomnieć o rodzinnych stronach. Pomimo że od tamtych czasów minęło już ponad sześćdziesiąt lat, pamięć, miłość i troska pozostała. Do dziś zachował się język, który jest mieszaniną języków: polskiego

i białoruskiego. Wielu ludzi, choć urodzeni już w Białkowie „howoryt po naszemu”. Zachowali się tradycje, niemal stuletnie stroje poleskie, które przywieźli ze sobą i przez tyle lat starannie przechowywali, w wielu domach wypiekany jest chleb w piecach chlebowych. Nie mniej ważnym symbolem podtrzymywania tradycji i kultury jest utworzenie mini muzeum – Izby pamięci w Białkowie, gdzie gromadzone są wszystkie pamiątki i przedmioty gospodarstwa domowego przywiezione „ zza Buga”: stupy, dzieże, hladyszki, korobki, ruczniczki, redna, kilimy, ikony, kołowrotki i wiele innych narzędzi gospodarczych. Na bazie Towarzystwa Miłośników Polesia zawiązał się zespół śpiewaczy „Kryniczenka”, którego głównym repertuarem są dawne pieśni poleskie śpiewane kiedyś przez naszych przodków. Teraz śpiewamy je na różnych uroczystościach lokalnych i ponadlokalnych, promując w ten sposób naszą wieś, gminę i województwo. Organizujemy i bierzemy udział w różnego rodzaju imprezach, festynach świętach ludowych, na których oprócz śpiewu promujemy swoje produkty kulinarne „swoj-

ЕТНОГРАФІЯ

skie jadło poleskie”, tj. pierogi, bliny, tolkanice, kolduny, które cieszą się dużym zainteresowaniem wśród uczestników i roznodzą się jak przysłowiowe „świeże buleczki”. Największym naszym przedsięwzięciem było zorganizowanie I i II Krajowego zjazdu bylych mieszkańców Polesia i ich potomków. I zjazd odbył się w Białkowie, w dniu 18-19 maja 2007 r., II zjazd odbył się również w Białkowie, w dniu 17 maja 2008 roku. Obecnie przygotowujemy się do III zjazdu który planujemy zorganizować w maju 2010 roku. W zjazdach uczestniczyli ludzie niemal z całej Polski, była też delegacja z Białorusi oraz dawni mieszkańcy – Poleszuk i z Białkowa mieszkający obecnie w Anglii i w Niemczech. W obu zjazdach uczestniczyły ponad 1500 osób. Mamy cichą nadzieję,

że podczas III zjazdu w maju 2010 roku spotkamy się z wami u nas w Białkowie.

Jesteśmy zespołem śpiewaczym jeszcze „mlodym”, ale już braliśmy udział w różnych imprezach folklorystycznych. Jedną z nich był udział w przeglądzie pieśni kresowej „Kresoviana” w Gorzowie Wielkopolskim, gdzie zajęliśmy czolowe miejsce otrzymując puchar wojewody lubuskiego. Braliśmy udział w prezentacji kultury Polaków z Kresów wschodnich i Bukowiny w Zielonej Górze, a nasza młodzież wystąpiła w prezentacji pod tytułem „Lubuskie regionem wielu kultur” w Gorzowie Wielkopolskim. W grudniu ubiegłego roku uczestniczyliśmy w „Wigilii narodów”, w której oprócz Poleszuków brali również udział Lwociacy, Wilniuki, Romowie, Żydzi, Ukraińcy oraz Górale Czadeccy. W kwietniu br. na zaproszenie zaprzyjaźnionej grupy z Ukrainy przebywaliśmy w miejscowości Łuck i okolicy, gdzie spotkaliśmy się z ogromną serdecznością i gościnnością ludzi tam mieszkających. Cieszymy się bardzo, że możemy uczestniczyć w VI Podlasko - Poleskim Festiwalu Folkloru Tradycyjnego w Studzivodach, ponieważ czujemy się Poleszukami. Mimo, że dzieli nas duża odległość, duchem i sercem jesteśmy z Wami.

Leokadia Szotłun
Prezes Oddziału Towarzystwa
Miłośników Polesia

ФАТАГРАФІЯ з 1937 г. у АГАРОДАХ ЦАРКВЫ СВ. МІХАІЛА ў БЕЛЬСКУ ПАДЛЯШСКІМ

Архіепіскап гродзенскі Сава (Саветаў) ў свае шматлікія візіты ў праваслаўных прыходах епархіі заўсёды забіраў фатографа. Быў гэта майстар добраў школы, якія ўмей добра сарганізаваць кадр. А часта трэба было расстаўляць і некалькі соцен людзей, у тым ліку дзяцей і моладзі. Звычайна рабілася некалькі кадраў. Адзін – перад уваходам у храм – для ўсіх прыхажан. Другі – каля прыхадскага дому для кліру і запрошаных гасцей. Пазней з Гродна дасылаліся копіі фота па заказу. Дзякуючы гэтаму у прыватных зборах на Падляшшы, да сёння збераглося шмат такіх фатаграфій.

Адзін з захаваных здымкаў прадстаўляе ўзельнікаў візуальнага ўладыкі Савы ў Бельску – кліру, царкоўны камітэт, прадстаўнікоў улад горада і павету. Здымак, разам з апісаннем, прадставіў нам спадар Ігар Закжэўскі з Варшавы.

Апісанне здымка

Стаяць злева:

1. Альфонс Эрдман – бурмістр горада Бельска
  2. а. Сімёон Цыбрук – настаяцель Прачысценскай царквы ў Бельску. Ягоны зяць Еўгеній Евец, выпускнік кансерваторыі, у гадах 1937-38 выступаў у хоры Польскага Радыё “Cala Polska śpiewa”. Пасля, калі начатак вайны застаў яго ў Бельску, у гадах 1939-41 вёў аматарскі хор пры савецкім клубе (доме культуры) ў Бельску, дырэктарам якога быў Уладзімір Закжэўскі; хор заваяваў I узнагароду на ўсебеларускім фестывалі аматарскіх хораў. У час нямецкай акупацыі Е. Евец кіраваў царкоўным хорам прыхода св. Міхаіла Бельску, а пасля вайны быў псаломшчыкам сабора св. Аляксандра Неўскага на Rue Darie ў Парыжы і вёў аматарскі хор царкоўнай музыкі. Быў ён прызнаны лепшым царкоўным хорам у свеце.
  3. а. Леў Тымінскі – бельскі благачынны, настаяцель царквы св. Міхаіла; памёр у снежні 1937 г. Эрудыт, меў вялікую бібліятэку твораў м. інш. багаслоўскіх і філософскіх.
  4. Зэлісладу Янушкевіч, стараста бельскага павету
  5. Архіепіскап Сава (Саветаў)
  6. Н.Н.
  7. Камендант горада Бельска
  8. а. Констанцін Ржэцкі – свяшчэннік, заступаў на багаслужбах хворага а. Льва Тымінскага
  9. Член прыхадской рады царквы св. Міхаіла
- Стаяць у другім радзе, злева:*
10. Анна Ўладзіміраўна Такарэвіч
  11. Марцін Ўладзіміравіч Такарэвіч – бельскі земляроб, член прыхадской рады. Яго драўляны дом пры вул. Касцюшкі 4 быў збудаваны продкамі ў канцы XVIII ст. Пасля 2 вайны залячаны як помнік культуры (падлога з дубовых дошнак таўшчыні 20 см). У 60-ых гадах жыла тут дачка Алена Фрэйман, цяпер яе сын.

12. Вера Іванаўна Тымінская, жонка Уладзіміра – дачка афіцэра расійскай арміі, адзначанага ордэнам св. Георгія за ўдзел у барацьбе за Шыпку ў Балгарыі. Была выхаванкаю Інстытута Благародных Дзяўціц у Адэссе, вывучала раманістыку на Універсітэце ў Діён у Францыі, настаўніца французскай мовы.
13. Даніл Лукашук – адвакат, стараста Прачысценскай царквы
14. Член Гродзенскай духоўнай кансісторыі
15. Зінаіда Аляксандраўна Легін – бухгалтар; пазней, на сібірскай ссылцы, галоўны бухгалтар саўхоза ў Саланешынскім раёне Алтайскага края. Вярнулася са ссылкі ў 50-ых гадах.
16. Еўстолія Закжэўская – выпускніца матэматычнага факультета Бястужаўскіх курсаў у Пецярбургу, пазней настаўніца рускай мовы, жонка Уладзіміра. Выходзіла з роду Бурмакінаў; паводле сямейнай лягенды пачынальнікам роду Бурмакінаў быў галандскі купец Boer Macken, запрошаны да Архангельска Пятром I; цар меў быць хрышчоным бацькам яго дзіцяці.
17. Дыякан пры архіепіскапе
18. а. Лука Плютовіч – свяшчэннік Мікалаеўскай царквы ў Бельску, якая згарэла ў 1941 г.
19. Марыя Мітрафанаўна Цемніцка, медсястра
20. Жменька, член прыходской рады
21. а. Пётр Дарашкевіч – свяшчэннік царквы св. Іліі прарока ў Падбеллі каля Бельска
22. Анна Карлаўна Нікельс, немкіня, прабывала сярод расійскага таварыства
Стаяць ў трэцім радзе, злева:
23. а. Кульчыцкі, свяшчэннік
24. а. Стэфан Іванкевіч, свяшчэннік царквы ў Райску
25. Уладзімір Львовіч Тымінскі, сын а. Льва Тымінскага, яго сакратар – выпускнік Маскоўскага ўніверсітета, пазней настаўнік матэматыкі.
26. Уладзімір Уладзіміравіч Закжэўскі – сын Уладзіміра Закжэўскага бельскага бурмістра з перад I сусветнай вайны, пазней настаўнік матэматыкі. Бацька мастака Уладзіміра Закжэўскага і палкоўніка Георгія Закжэўскага, прафесара Акадэміі генеральнага штаба ВП, ды Ігара Закжэўскага, журналіста і перакладчыка.
27. Дыякан
28. Марыя Цемніцка, дачка Марыі
29. Людміла Кульчыцкі
Сядзяць на зямлі, злева:
30. Валянцін Легін, сын Зінаіды
31. Іван Кульчыцкі
32. Ніна Цемніцка, дачка Марыі
33. Георгій Тымінскі, сын Уладзіміра – пазней кіраваў Інстытутам механизациі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі ў Варшаве, цяпер пражывае ў Варшаве
34. Ніна Кульчыцкі

